

BOTKYRKAS PARKPROGRAM

Del 1

Strategier för utveckling av
parker och gröna stadsrum

BOTKYRKA
KOMMUN

Uppdrag

Detta parkprogram är framtaget av Botkyrka kommun genom Samhällsbyggnadsförvaltningen, Stadsmiljöavdelningen. Arbetet har genomförts under 2024 och 2025.

Projektgrupp

Botkyrka kommun:

Tove Dåderman, landskapsarkitekt och projektledare

Helena Strandgren, landskapsarkitekt

Amina Malmkvist-Garba, landskapsarkitekt

Helena Åkerlindh, markförvaltare

Nivå Landskapsarkitektur:

Åsa Drougge, ansvarig landskapsarkitekt

Evelina Skogelid, handläggande landskapsarkitekt

Linnéa Lundström, medverkande landskapsarkitekt

Josefine Ögren, medverkande landskapsarkitekt

Foto omslag: Nivå Landskapsarkitektur

Format: A4

nivå

Läsanvisning

Parkprogram - så fungerar det

Botkyrkas parkprogram är uppdelat i två delar.

Den första delen innehåller övergripande förutsättningar, analyser och strategier för Botkyrkas parker och gröna stadsrum. Delen är strukturerad under de fyra huvudkategorierna *Karaktär och identitet*, *Invånarnas vardagsliv*, *Klimat och ekologi* samt *Drift och förvaltning*.

Den andra delen fokuserar på enskilda parker och gröna stadsrum, där specifika mål tas fram för varje plats utifrån de strategier som lyfts fram i parkprogrammets första del. Dessa mål kommer att ligga till grund för kommunens framtida arbete med drift och investeringar.

Parkprogrammet baseras på de inventeringar av kommunens parker och gröna stadsrum som genomfördes under 2023 och 2024. Inventeringen ger en aktuell bild av hur Botkyrkas parker och gröna stadsrum ser ut och utgör ett viktigt underlag, särskilt för parkprogrammets andra del, där platsspecifika mål och åtgärder utvecklas.

Parkprogrammets första del.

Parkprogrammets andra del.

Parkinventeringar utförda år 2023-2024 för norra Botkyrka, Tumba - Vårsta och Tullinge - Riksten.

INNEHÅLL

	<i>sid.</i>
Ordlista	5
Bakgrund.....	6
Syfte och mål	6
Föregående parkprogram	7
Strategiska dokument	8
Avgränsning	10
Parktypologier	11

1. Karaktär och identitet

Landskapstyper	13
Det gröna kulturarvet	13
Gestaltad livsmiljö	13
Medborgarnas delaktighet	14
Kulturmiljöer	15
Konst i offentlig miljö.....	17
Fördjupning av parktypologier.....	18
Stadsdelspark	19
Grannskapspark.....	20
Landskapspark	21
Kulturpark	23
Allmänning	24
Allmänning med spontanidrottsplats	24
Allmänning utan omfattande programmering	24
Grönt stråk	26
Genom bebyggelse	26
Genom naturmark	27
Strandpromenader	27
Intill bilvägar	27

	<i>sid.</i>
Lekplats	29
Lekplats	29
Lekplats med spontanidrottsplats	30
Torg	31
Nod	32

2. Invånarnas vardagsliv

Botkyrkas befolkning	33
Parker och grönområden för alla	33
Tillgänglighet.....	35
Barnkonsekvensanalys.....	36
Kollektivtrafik och cykelstråk.....	37
Skola och förskola.....	38
Centrumverksamhet	39
Bullernivåer.....	40
Bostadsnära natur	41
Hundrastgårdar.....	42
Spontanidrottsplatser och aktiviteter	43
Tillgångsanalyser.....	44
Tillgång till stadsdelsparker	45
Tillgång till grannskapspark	45
Tillgång till lekplatser	46

3. Klimat och ekologi

Regional grönstruktur	47
Biotoper och livsmiljöer	48
Läsanvisning	48

	<i>sid.</i>
Ekosystemtjänster	49
Stödjande ekosystemtjänster	50
Reglerande ekosystemtjänster	51
Kulturella ekosystemtjänster	52
Skyfallshantering.....	53
Dagvattenhantering.....	54
Klimatreglering	55
Park- och gatuträd	56

4. Drift och förvaltning

Skötselstrategier	57
Samordning inom kommunen	57
Skötselperspektivet inom förvaltning	57
Skötselnivå efter typologi	58
Skötselnivå "Lite"	58
Skötselnivå "Mellan"	58
Skötselnivå "Mycket"	59

Källförteckning

60

Ordlista

Typologi – betyder “indelning av olika typer”. I parkprogrammet används begreppet parktypologier för att beskriva Botkyrka kommuns olika typer av parker och gröna stadsrum.

Habitatnätverk – sammanhängande system av livsmiljöer och spridningskorridorer som beskriver hur olika arter lever och rör sig i landskapet.

Urban värmeöeffekt – den förhöjda temperaturen i bebyggda områden, som bland annat uppstår på grund av den stora andelen hårdgjorda material, kallas för den urbana värmeöeffekten.

Parkbris – svalkande vindar som skapas av stora grönområden på grund av att de är svalare nattetid än hårdgjorda ytor.

Ruderat – beskriver karaktären hos mark som störts eller påverkats av människan. Innehåller ofta vegetation som tillkommit spontant och kan uppfattas som ogräs.

Succession – den stegvisa förändringen som sker i växtsamhällen över en längre tid, då exempelvis yngre träd växer upp och blir ersättare till äldre träd.

Vegetationsstomme – den strukturskapande vegetationen, främst träd och buskar, som bidrar till rumsligheten på en plats.

Woodland – typ av plantering som inspireras av naturliga skogsgläntor. Träd med skuggande lövverk, buskar och lundväxter samspelar i mjuka övergångar mellan skugga och sol.

Hamling – kulturhistorisk beskärningsteknik för lövträd som ger trädkronor ett karaktäristiskt knotigt utseende.

Lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD) – lokal fördröjning och infiltration av dagvatten innan det leds till ledning via brunn.

Linjeavvattning – långsmal markränna för avledning av dagvatten. Sträcker sig ofta längs med hela ytan som ska dräneras, exempelvis runt byggnader.

Naturlek – lek som sker i naturen eller i naturlika miljöer där det finns tillgång till lösa material som löv, vatten, jord, sand och stenar. Leken stimulerar barns sinnen genom ljud, texturer, dofter, smaker och rörelse.

Baksand – finkornig och formbar sand som används i sandlådor, kallas även för sandlådesand.

Strid sand – sand med stötdämpande egenskaper som kan användas som fallskyddsmaterial under lekredskap. Kallas även för gungsand eller fallsand.

Fågelbogunga – kallas även kompisgunga. Gunga med stor sits där flera barn får plats samtidigt.

Bakgrund

Syfte och mål

Syftet med parkprogrammet är att stödja utvecklingen av Botkyrkas parker och gröna stadsrum genom att:

- Tydliggöra deras karaktär och identitet.
- Säkerställa att de bidrar till ett tryggt och hälsosamt vardagsliv med möjlighet till varierade lekmöjligheter.
- Lyfta möjligheter till att bidra till den biologiska mångfalden och klimatanpassning.

Parkprogrammet sammanställer och belyser vad Botkyrka kommun har att erbjuda i form av parker och gröna stadsrum, både dess nuvarande och potentiella framtida värden. Parkprogrammet samlar riktlinjer kring skötsel och utveckling av kommunens parker och gröna stadsrum samt fungerar som ett underlag för planeringen av kommunens gröna investeringar.

Parkprogrammet är en fördjupning av *Botkyrkas grönstrukturprogram* (2021) och utgår från dess fyra mål:

- Grönstrukturen är en självklar del av Botkyrka som plats.
- Botkyrkabornas grönområden skapar möten och är lätta att nå.
- Grönstrukturen i Botkyrka är sammanhållen och har hög biologisk mångfald.
- Botkyrkas grönstruktur är robust och bidrar till att hantera klimatförändringarna.

Föregående parkprogram

Detta parkprogram ersätter tidigare dokument *Parkprogram Botkyrka kommun* (2014-07-07). Det föregående parkprogrammet hade som målsättning att fullföljas under Samhällsbyggnadsförvaltningens budget för åren 2014-2024. I kartan (fig. 1) ses genomförda park- och torgprojekt mellan 2014-2024. Projekten utgör både investeringsprojekt enligt föregående parkprogram samt nya parker och gröna stadsrum som anlagts i samband med exploateringsprojekt.

2014

1. Lekplats Fittjabadet
2. Centrala gångstråket i Hallunda
3. Körsbärsparken
4. Skogsmulleparken
5. Lekplats Kantarellbacken

2015

6. Mälarpromenaden

2016

7. Plats 7 Alby

2017

8. Sångfågeln
9. Albystråket/Alby Folkhälsopark
10. Tullinge stationstorg
11. Solparken

2018

12. Blåklintsparken

2019

13. Uttran strandpromenad
14. Vallmoparkens lekplats

2020

15. Fittjahöjden
16. Tingstorget - torg och lekplats

2021

17. Lekplats Pluto
18. Lekplats Pricken

2022

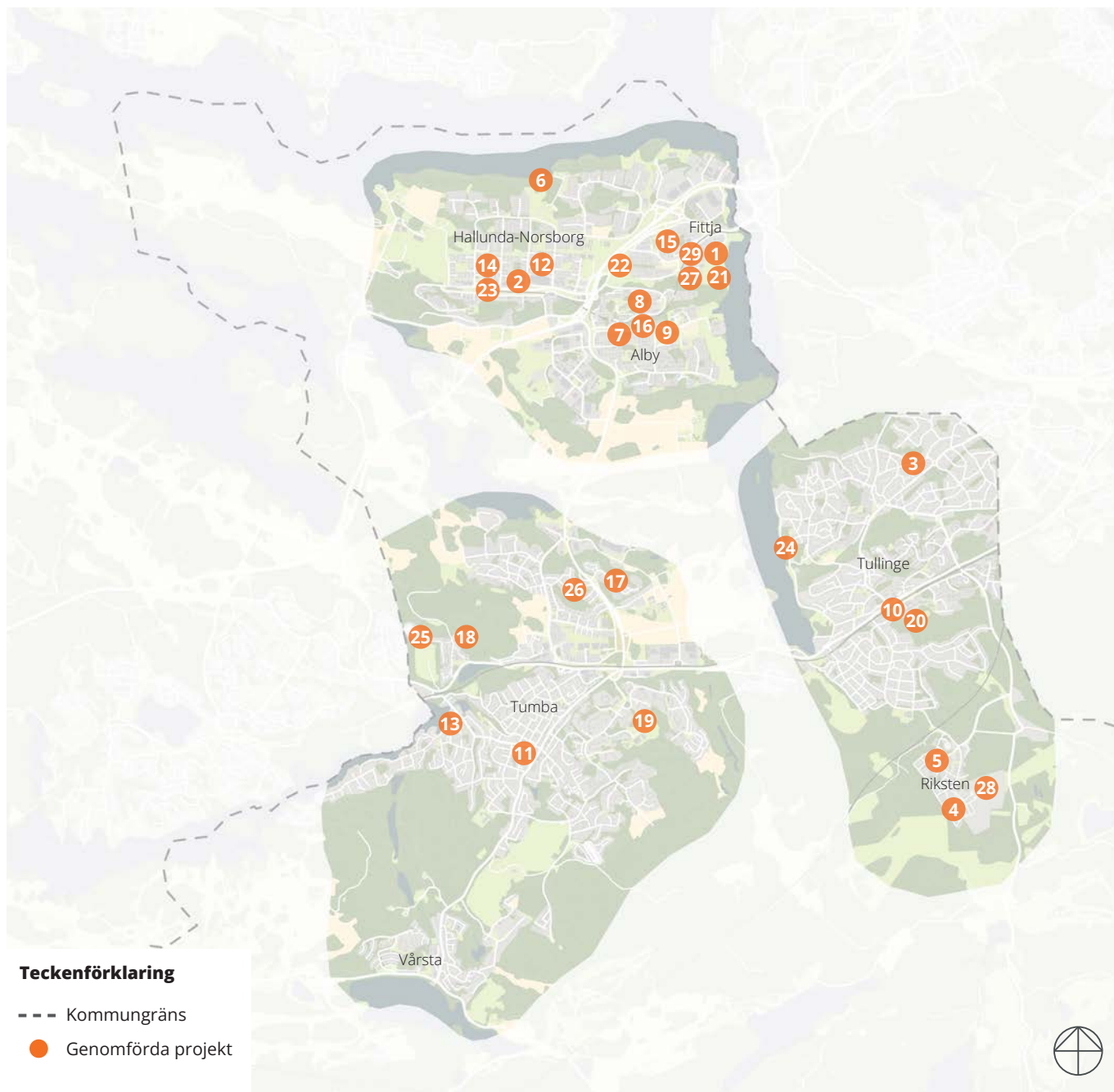
19. Storrjetsparken
20. Banslättsparken
21. Fittja äng
22. Lottalund
23. Vallmoparkens torgytor
24. Solbryggan Tullinge
25. Lekplats Tripp Trapp Trull

2023

26. Lekplats Vallen
27. Triangelplatsen
28. Lekplats Vega

2024

29. Fittja torg

Figur 1. Genomförda torg- och parkprojekt mellan 2014 och 2024. Skala 1:80 000/A4

Strategiska dokument

Enligt plan- och bygglagen måste varje kommun ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Utöver lagar och avtal har Botkyrka kommun upprättat strategiska styrdokument utifrån behov inom Samhällsbyggnadsförvaltningen och kommunen som helhet. Botkyrkas översiktsplan och grönstrukturprogram utgör överordnade styrdokument för parkprogrammet. Därtill finns flertalet kompletterande styrdokument och planeringsunderlag.

Botkyrkas översiktsplan (2014)

Botkyrkas översiktsplan kategoriserar storstadsnaturen i tre ”nyanser av grönt”. Parkprogrammet utgår från den gröna nyans som kallas ”Mörkgrönt vardagsrum”. Denna del används dagligen av de som bor och arbetar i kommundelen. Här finns den egna eller gemensamma trädgården, odlingslotten, bostadsgården, lekplatsen och kommundelens parker. De här miljöerna rymmer plats för lek, odling, sport, festivaler, promenader och picknick. Anlagda ytor kompletteras av bostadsnära skogsdungar. ”Vardagsrummet” behöver vara snyggt och tryggt.

Det finns en övergripande strategi att förtäta och komplettera bebyggelsen inom tätorterna. En konsekvens är att delar av det som idag ses som det ”mörkgröna vardagsrummet” planeras att bebyggas.

Botkyrkas grönstrukturprogram (2021)

Grönstrukturprogrammet är kommunövergripande och har som syfte att skapa samsyn för grönstrukturen i kommunens tätbebyggda områden. Grönstrukturprogrammet följer *Strategi för Botkyrkas gröna värden* som antogs i kommunfullmäktige 2017.

Grönstrukturprogrammet beskriver de ”gröna vardagsrummen” i en högre detaljeringsgrad än översiktsplanen. Här presenteras Botkyrkas gröna vision och mål som ligger till grund för utvecklingen av grönstrukturen i kommunen.

Fördjupningen av det ”gröna vardagsrummet” från översiktsplanen sker bland annat genom en kategorisering i flera gröna typologier. De gröna typologierna bygger delvis på Boverkets indelning från *Gröna områden i planeringen – Bostadsnära natur*.

Parkprogrammet tar utgångspunkt i och utvecklar de två huvudtypologierna ”Stadsdelsrummet” och ”Grannskapsrummet”.

Kompletterande styrdokument

Ett urval av styrdokument som ansluter till parkprogrammet är:

Naturvårdsprogram – Botkyrkas gröna värden

Ett kommunövergripande program som hanterar gröna värden utanför stadsbygden.

Vattenprogram – Botkyrkas blå värden

Ett kommunövergripande program som syftar till att skapa samsyn och samordna kommunens arbete med vatten.

Kulturmiljöprogram

Syftet med kulturmiljöprogrammet är att lyfta fram ett antal miljöer som speglar kommunens utveckling från forntid fram till idag samt tydliggöra kulturhistoriska karaktärsdrag och ange riktlinjer för hantering av framtida planer och bygglovsärenden.

Idrottsprogram

Programmet syftar till att tydliggöra viljeinriktning och utveckling i kommunen inom idrotts- och friluftsområdet.

Konstprogram för Botkyrka kommun

Programmet beskriver hur Botkyrka kommun arbetar för att säkerställa ett demokratiskt, jämlikt och inkluderande konstliv. Kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar genom Botkyrka konsthall för att konsten är en självklar och viktig del av Botkyrkabornas vardag.

Strategi för ett jämlikt Botkyrka

En kommunövergripande strategi för en hållbar och jämlik samhällsutveckling med fokus på de fem jämlikhetsdimensionerna som utgår från mänskliga rättigheter; interkultur, jämställdhet, frihet från hedersrelaterat våld och förtryck, tillgänglighet samt en god och jämlik hälsa i befolkningen.

Ett hållbart Botkyrka

Dokumentet beskriver Botkyrkas hållbarhetsutmaningar och bidrag till FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling.

Avgränsning

I fig. 2 ses parkprogrammets geografiska avgränsningsområde. Parkprogrammets områdeskapitel avgränsas utifrån de tre målbildsområden som beskrivs i *Botkyrkas grönstrukturprogram* (2021): norra Botkyrka (Hallunda-Norsborg, Fittja och Alby), Tumba och Vårsta tätort (exklusive Grödinge), samt Tullinge (inklusive Riksten).

Parkprogrammets strategier avgränsas till detaljplanelagd allmän park- och naturmark som ingår i “Stadsdelsrummet” och “Grannskapsrummet” enligt Botkyrkas grönstrukturprogram, samt kommunens torg och lekplatser som förvaltas av Samhällsbyggnadsförvaltningen. Parkprogrammet omfattar även två parker på icke detaljplanelagd mark: Vårsta strandpark och Poul Bjerres park. Dessa behandlas då de ingår i Grönstrukturprogrammets avgränsning för stadsdelsrummet, är öppna för allmänheten och sköts av Samhällsbyggnadsförvaltningen som offentlig plats.

Parkprogrammet omfattar följande typologier inom begreppet parker och gröna stadsrum:

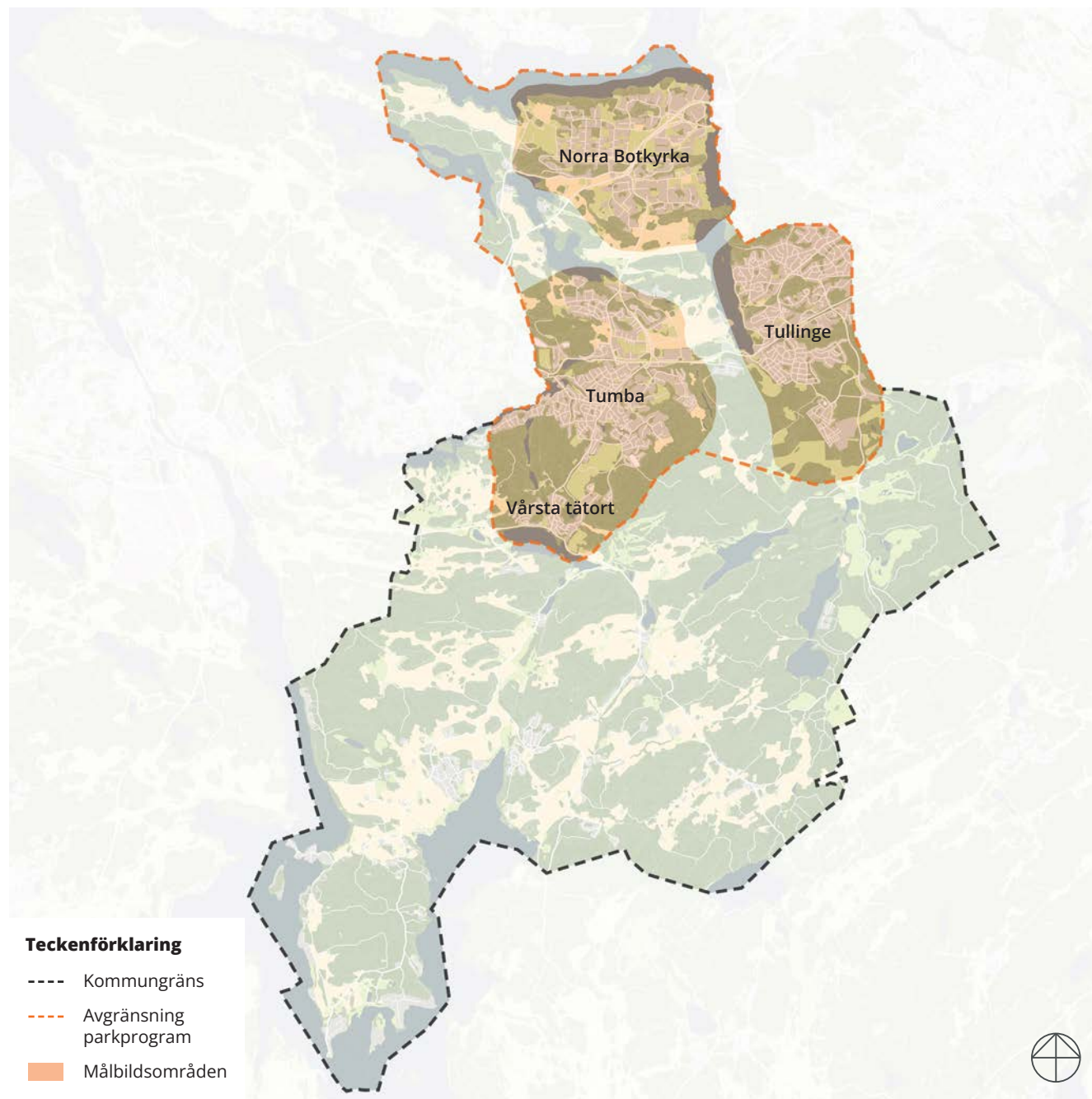
Parker

Stadsdelspark
Grannskapspark
Landskapspark
Kulturpark

Gröna stadsrum

Grönt stråk
Allmänning
Lekplats
Torg
Nod

På följande sidor (s. 11-12) redovisas typologiernas definitioner och var de återfinns i kommundelarna. Typologierna fördjupas och utvecklas vidare på s. 18-32.

Figur 2. Parkprogrammets avgränsningsområde. Skala 1:150 000/A4

Parktypologier

Stadsdelspark – Central park för stadsdelen, en naturlig samlingspunkt med en egen identitet och tillräckligt stor för att rymma en mångfald av funktioner.

Grannskapspark – Mötesplatser för grannskapet, exempelvis storgårdskvarteren. Parkmötesplats för de närmsta kvarteren.

Landskapspark – Större social samlingspunkt och rekreativ plats för hela kommundelen. Ofta öppna grasmattor med inslag av bollplaner och stora träd. Kan innehålla odlingslotter men kan också vara mer naturlika parker som exempelvis dagvattenparker.

Kulturpark – Gröna områden med stark historisk anknytning. Huvudsakligen gröna miljöer, men kan innehålla byggnader.

Grönt stråk – För rörelse och rekreation, kopplar ofta samman olika kommundelar men är också viktiga för att kunna röra sig genom sammanhängande gröna miljöer.

Allmänning – Gröna platser av lokal betydelse, ofta grasmattor, med öppen funktion för till exempel bollspel eller annan vistelse.

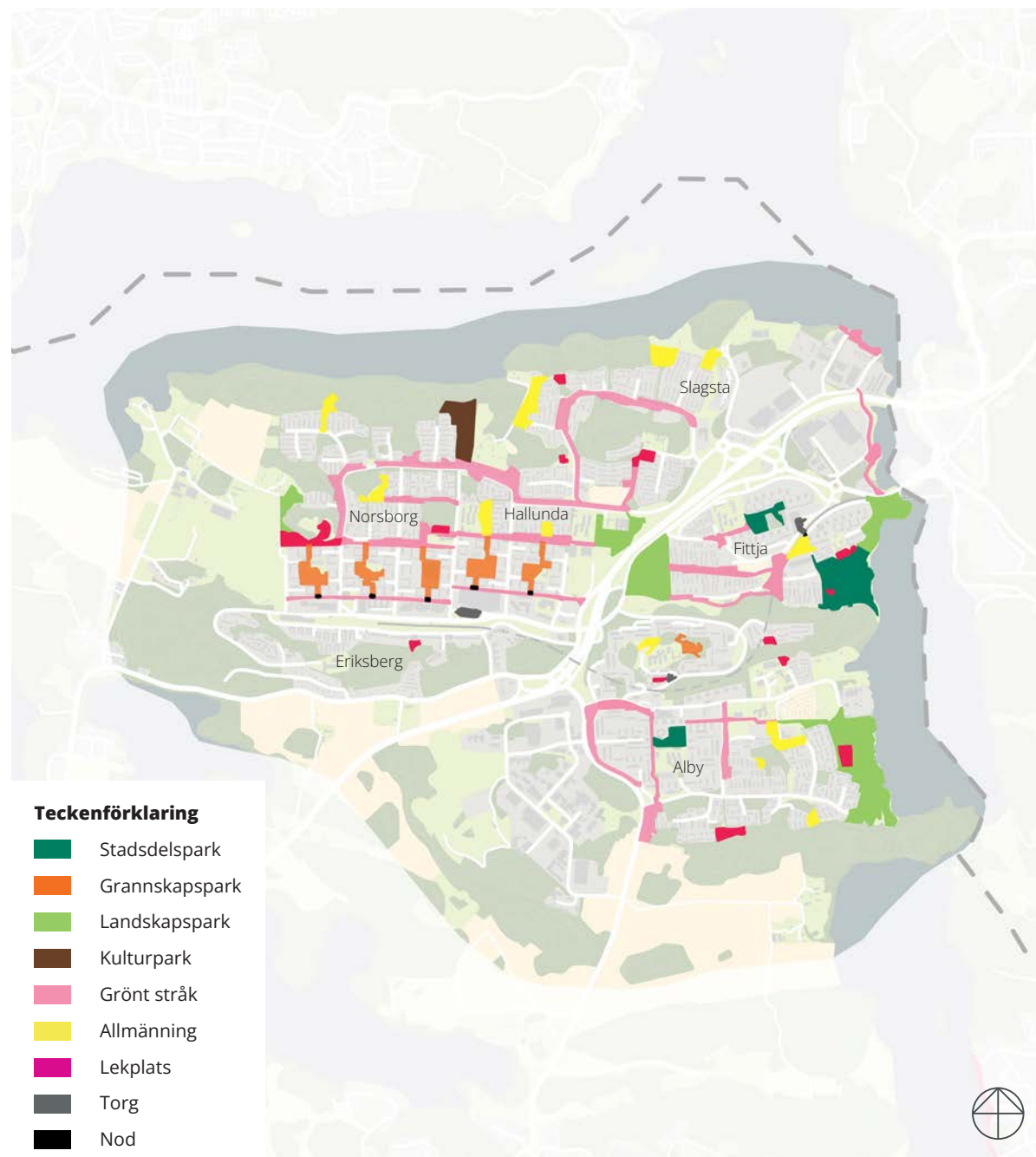
Utöver typologierna ovan, vars definitioner är hämtade från Botkyrkas grönstrukturprogram (2021), introducerar parkprogrammet tre nya typologier för gröna stadsrum:

Lekplats – Mötesplatser för lek och spontan rörelse i grannskapet.

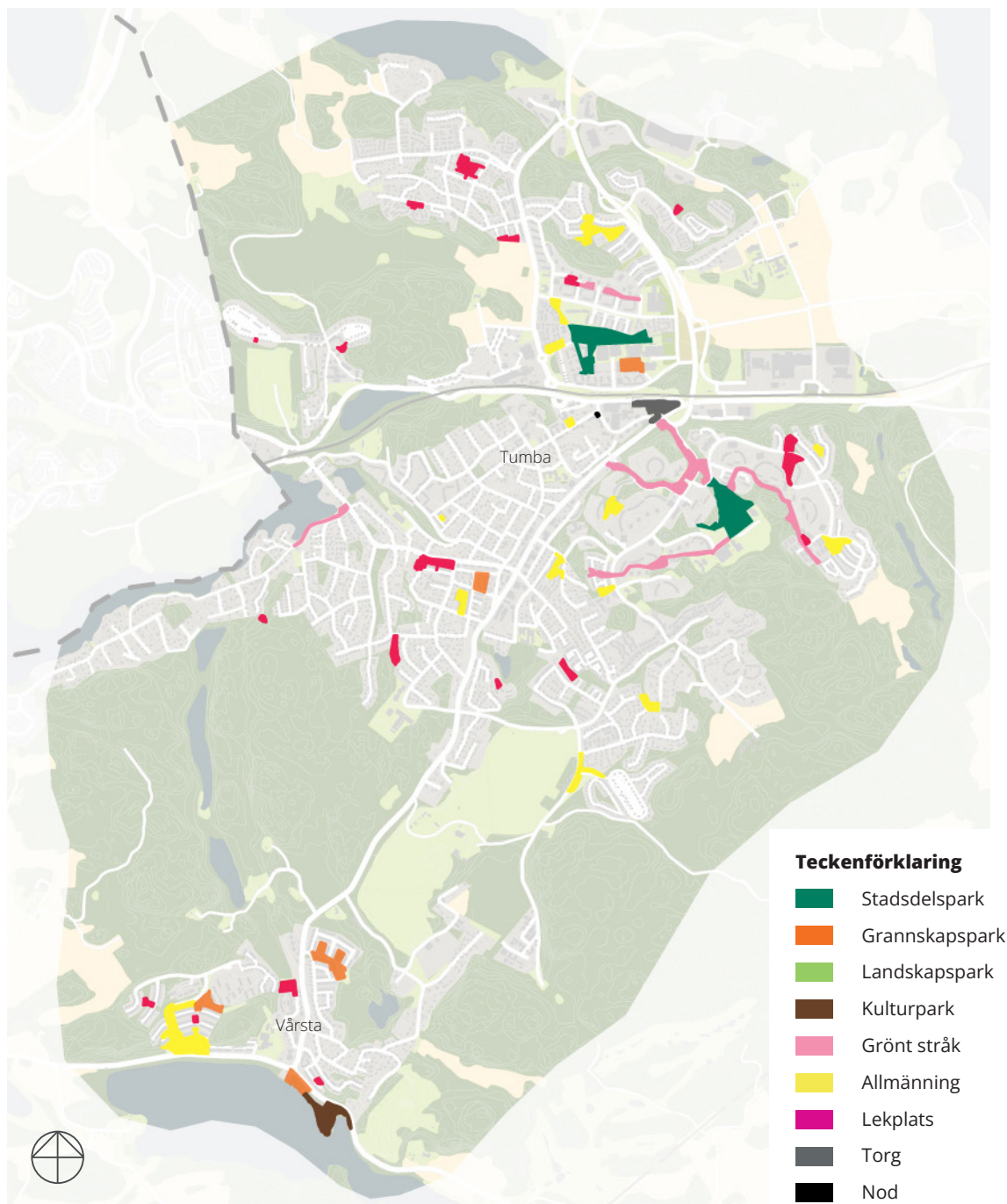
Torg – Knutpunkter för både grannskapet och kommundelen. Ofta till stor del hårdgjorda. Kan vara belägna intill centrumfunktioner eller utgöra noder i kollektivtrafiken.

Nod – Småskaliga knutpunkter för grannskapet. Ofta till stor del hårdgjorda och belägna vid gröna stråk eller parkentréer.

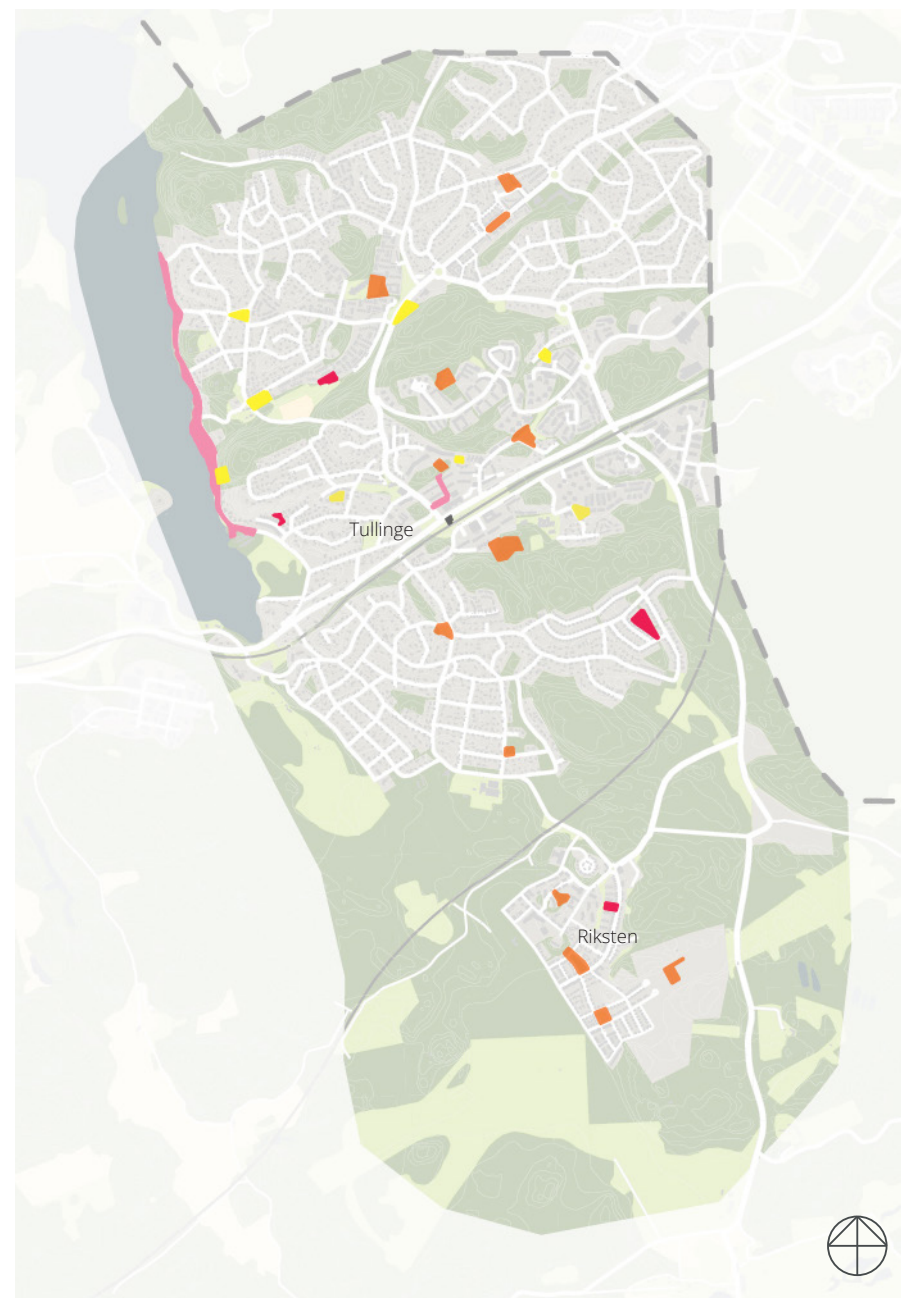
I kartorna (fig. 3, 4, 5) redovisas det urval av parker och gröna stadsrum som inventerades under 2023-2024. I inventeringen ingick kommunens samtliga parker, lekplatser, torg och noder, men endast ett urval av allmänningar och gröna stråk. Kartorna redovisar därmed inte alla kommunens allmänningar och gröna stråk.

Figur 3. Fördelning av parktypologier i norra Botkyrka. Skala 1:40 000/A4

Figur 4. Fördelning av parktypologier i Tumba och Vårsta tätort. Skala 1:40 000/A4

Figur 5. Fördelning av parktypologier i Tullinge. Skala 1:40 000/A4

1. KARAKTÄR OCH IDENTITET

Botkyrkas parker och gröna stadsrum är viktiga karaktärsskapande element som binder samman stadsbilden. De visar på Botkyrkas kulturhistoriska utveckling och utgör del av den gestaltade livsmiljön. Utformningen av den gröna miljön ska utgå från Botkyrkas invånare och spegla kommundelarnas identitet.

Landskapstyper

Botkyrka kommun är en del av landområdet Södertörn och utgörs av ett sprickdalslandskap där skogsklädda bergsryggar ramar in låglänta partier med sjöar och dalgångar, som i de norra delarna inrymmer ett tätortslandskap.

Nivåskillnaderna är stora och på flera ställen finns dramatiska branter. Berggrunden har efter miljoner år av tektoniska rörelser skapat kryssliknande system av sprickor och förkastningar. Dessa sprickzoner syns idag som dalgångar i landskapet. De långsträckta sjösystemen Albysjön och Tullingesjön i norr följer dessa sprickzoner.

Botkyrka kommun kan utifrån de här förutsättningarna delas in i tre olika landskapstyper: det öppna sprickdalslandskapet, det skogsdominerade sprickdalslandskapet samt tätortslandskapet. Landskapstyperna ger en rumslig beskrivning av de kulturella och naturliga krafter som format landskapet. Genom denna förenkling blir det lättare att läsa av sprickdalslandskapets mönster med öppna dalgångar och skogsområden.

I parkprogrammet ligger fokus på tätortslandskapet, som formats längs kommunikationsstråken i kommunens norra halva. Här återfinns en blandad bebyggelse med bostäder och verksamheter, som anlagts intill sparad naturmark. Norsborg, Hallunda, Fittja, Alby och Eriksberg byggdes i det öppna sprickdalslandskapet, vilket lämnat utrymme för stora öppna parkområden. Tullinge och Tumba är uppförda i det mer skogsdominerade sprickdalslandskapet, något som i stället har gett upphov till andra kvaliteter som dramatiska höjdskillnader och ett landskap där många invånare upplever att de har naturen nära.

Det gröna kulturarvet

Kulturmiljön är den miljö som vi människor skapat genom våra aktiviteter och verksamheter. Det gröna

kulturarvet utgör en viktig stomme i Botkyrkas identitet, bidrar med höga upplevelsevärden och en berättelse om Botkyrkas rika historia. Bevarade kulturmiljöer hjälper oss att förstå hur människor använt en plats och hur det har präglat dess utveckling. Kulturarvet görs tillgängligt och förståeligt för invånarna då det synliggörs i den fysiska miljön och bidrar till identiteten hos en plats.

Tillgängliga och inbjudande grönområden där kulturmiljöerna synliggörs ger platsen ett historiskt djup som stärker den sociala sammanhållningen och invånarnas känsla av tillhörighet. Kulturmiljöerna är viktiga besöksmål för boende i Botkyrka och för besökare.

Gestaltad livsmiljö

Våren 2018 presenterade Sveriges riksdag en samlad politik för gestaltad livsmiljö, som syftar till att skapa en helhetssyn på utformningen av vårt samhälle. Arkitektur, form, design, konst och kulturarv ska stärka varandra för att hantera de samhällsutmaningar vi står inför.

Tillsammans kan detta bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle där alla ska ges möjlighet att påverka den gemensamma miljön. Våra boendemiljöer ska vara tillgängliga och inkluderande med god tillgång

till grönområden, lekparkar, offentlig service, handel och kommunikationer.

Utformningen av kommunens parker och gröna stadsrum är en viktig del av den gestaltade livsmiljön. Både utveckling och förvaltning av parkmiljöer och stadsrum ska genomsyras av hållbarhet och kvalitet. Estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden ska tas tillvara och utvecklas, och miljöer ska göras tillgängliga för alla.*

Medborgarnas delaktighet

För att skapa en djupare kunskap och förståelse för en plats är dialog med användarna ett viktigt verktyg. Att verka för ett fortsatt medborgarengagemang, där Botkyrkaborna blir en del av utvecklingen av kommunens parker och gröna stadsrum, är en metod som ska användas.*

I arbetet med Botkyrkas grönstrukturprogram skapades ett gediget kunskapsunderlag genom dialoger med Botkyrkas medborgare, som ligger till grund även för parkprogrammet. Utöver detta underlag ger medborgarsynpunkter god kunskap om kommunens tätortsområden. Dialog och förankring hos medborgarna ska som regel alltid genomföras inför större planerade åtgärder i kommunens parker och gröna stadsrum.

* Metod/verktyg från Botkyrkas grönstrukturprogram (2021).

Kulturmiljöer

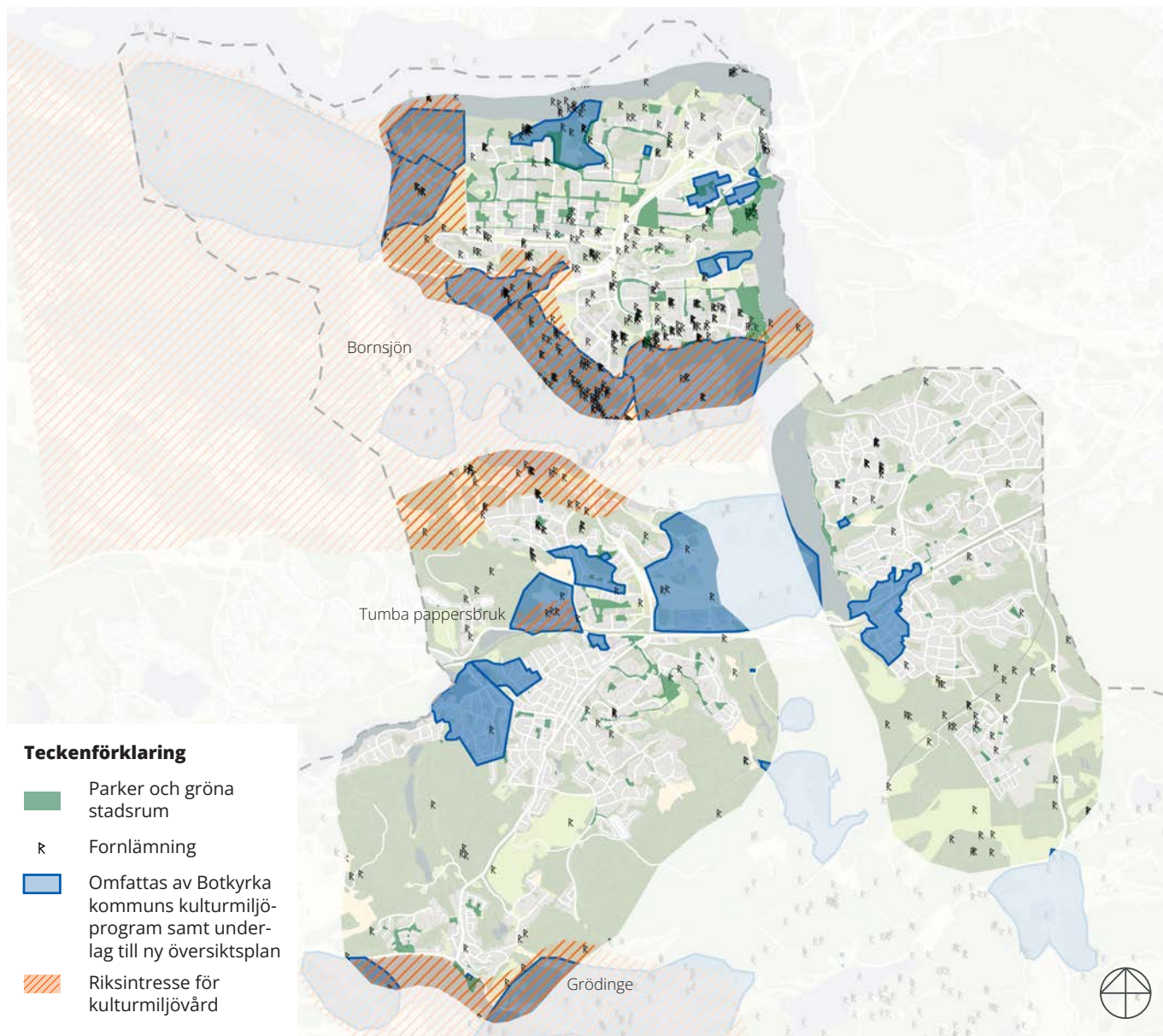
Förutsättningar

Botkyrkas landskapsbild präglas av sina rika kulturmiljöer, där historien vävts samman med tätortslandskapet. I *Botkyrka kommuns kulturmiljöprogram* (2014) och i *Kulturmiljöunderlag till ny översiktsplan* (2024) lyfts ett antal miljöer fram som speglar kommunens utveckling från forntid fram till idag.

Under varje tidsperiod skapas miljöer med karaktärsdrag som är specifika för sin tid, vilka framträder tydligare i hela miljöer än i enstaka objekt eller lämningar. Kulturmiljöprogrammets urval fokuserar främst på större områden som visar på förhållanden mellan bebyggelse och kulturlandskap, byggnadstraditioner och arkitektoniska kvaliteter.

Ett exempel på en sådan miljö är Fittja i norra Botkyrka, som representerar en tunnelbanestadsdel från tidigt 1970-tal med väl bevarad grundstruktur och arkitektur. Här utgör parkerna och de gröna stadsrummen en viktig del av den trafikseparerade stadsplanen, som enligt riktlinjerna i kulturmiljöprogrammet ska värnas.

Parkprogrammet berörs av tre riksintressen för kulturmiljövård: Bornsjön, Tumba pappersbruk och Grödinge. Områdena för riksintresse gränsar till delar av norra Botkyrka, Tumba och Vårsta.

Figur 6. Kulturmiljöer inom parkprogrammets avgränsningsområde. Skala 1:80 000/A4

Strategier för parker och gröna stadsrum

Vid utveckling och förvaltning av parker och gröna stadsrum inom de områden som ingår i Botkyrkas kulturmiljöprogram samt i det uppdaterade kulturmiljöunderlaget ska råd och riktlinjer efterföljas.

Parker och gröna stadsrum som ingår i kulturhistoriska helhetsmiljöer ska värnas och lyftas. De idéer som ligger till grund för utvecklingen av miljöerna ska beaktas. Samband som kan vara svåra att läsa i landskapet idag ska förtydligas och utvecklas genom exempelvis restaurering av äldre strukturer i landskapet eller pedagogisk skyltning.

Alléer och andra gröna kulturmiljöer med lång historisk kontinuitet är svåra att ersätta och bevarandet av de här äldre miljöerna ska därför prioriteras.*

Synliggör och utveckla fornlämningsmiljöer och områden med höga kulturmiljövärden till identitetsskapande mötesplatser.*

* Verktyg från Botkyrkas grönstrukturprogram (2021).

Figur 7. Kring Hallundaröset är trakten rik på fornlämningar. Området utgör en värdefull kulturhistorisk miljö.

Figur 8. Fittja utgör en välbevarad kommundel från 1970-talet som ingår i Kulturmiljöprogrammets urval.

Konst i offentlig miljö

Förutsättningar

Alla medborgare i Botkyrka kommun ska få ta del av konst. Konst placerad i det offentliga rummet har ett viktigt syfte i medborgarnas vardagsliv. Syftet med den offentliga konsten – oavsett om det gäller en park, en gatumiljö eller en byggnad – är att ge platser karaktär och tydlig identitet. Att låta konsten ta plats i vardagsmiljöer där människor bor och verkar stärker platsens attraktivitet både som utflyktsmål och för de boende. Konst i offentliga miljöer, som är unik för just den platsen, kan skapa en känsla av tillhörighet, hemkänsla och stolthet hos de som bor där. Offentlig konst öppnar också upp för egna upptäckter samt för samtal och reflektioner om vår samtid.

Kommunen har sedan 1967 arbetat efter 1%-regeln, som innebär att en procent av budgeten vid om- ny- och tillbyggnader ska investeras i konstnärlig gestaltning. Den offentliga konsten i kommunen har en stor bredd och variation och arbetet med konsten ska sträva efter att mångfalden och idériken hos botkyrkaborna ska ta plats och synas i Botkyrka. Kommunen ska bidra till att individuella initiativ tillåts få sätta avtryck i den fysiska miljön och synas i omgivningen i form av bland annat konst. Ansvar för all offentlig konst och dess konstnärliga kvalitet ligger hos Botkyrka konsthall och kultur- och fritidsnämnden. Hur arbetet med konst i kommunen planeras och utvecklas finns samlat i *Konstprogram för Botkyrka kommun*.

Den offentliga konsten har idag en ojämn spridning vad gäller den konst som står på allmän plats, i parker, lekplatser och på torg. Mycket av kommunens konstinnehav står också på bostadsgårdar och skol- och förskolegårdar vilken även den bidrar till att medborgarna får ta del av konst i vardagslivet på ett viktigt sätt. Botkyrka konsthall förvaltar kommunens innehav av konst och ansvarar för den konstnärliga kvaliteten när nya konstprojekt och investeringar genomförs.

Sveriges regering presenterade våren 2018 en samlad politik för gestaltade livsmiljöer. Där slås det fast att estetiska och konstnärliga värden ska tas till vara och utvecklas. Utformningen av ett samhälles offentliga utomhusmiljöer, som till exempel torg, parker och lekplatser, är ett övergripande strategiskt ansvar för det allmänna och en viktig del av gestaltad livsmiljö. Samma år antogs styrdokumentet Riktlinje för investeringar i Botkyrka kommun i kommunfullmäktige som utvecklar och förtydligar kommunens arbete med 1%-regeln, bland annat att det alltid ska investeras i konst vid nybyggnation av fler än 300 nya bostäder.

En styrka och utmaning i arbetet med konst i en offentlig miljö är att inkludera de boende i området på olika sätt i processen kring hur deras boendemiljö förändras. Det är viktigt att använda metoder som har medborgarens fokus och verkar för att skapa en hållbar allmän platsmark och boendemiljö.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Planera för en jämn spridning av konstprojekten i kommunen.

Arbeta med inkluderande arbetsprocesser och medborgarinflytande i konstprojekten.

Verka för en bredd av konstnärliga uttryck för att spegla mångfalden hos Botkyrkas invånare.

Figur 9. "Solstjärna" av Shabnam Faraee, 2021. Konstverket finns i stadsdelsparken Storstvetsparken i Tumba.

Fördjupning av parktypologier

I parkprogrammet vidareutvecklas definitionerna av de gröna typologierna inom “Stadsdelsrummet” och “Grannskapsrummet” som formulerades i *Botkyrkas grönstrukturprogram* (2021). Utöver Grönstrukturprogrammets typologier introduceras i parkprogrammet även typologierna *lekplatser*, *torg* och *noder* (se s. 10-12), som är viktiga delar av kommunens gröna stadsrum. Utvecklingen av parktypologierna syftar till att skapa en fördjupad beskrivning av kommunens parker och gröna stadsrum, som i Grönstrukturprogrammet behandlades på en mer övergripande nivå.

I utvecklingen av de gröna typologierna beskrivs förutsättningar och strategier för varje typologi, delvis baserade på lärdomar och analyser från parkinventeringen som utfördes 2023-2024. I inventeringen kartlades förutsättningar, brister och utvecklingsmöjligheter för Botkyrka kommuns parker och gröna stadsrum.

De strategier som knyts till varje parktypologi utgör ett stöd vid utveckling av nya platser och förvaltning av befintliga miljöer. Strategierna är utvecklade för att ligga i linje med Botkyrka kommuns ambitions- och skötselnivå och bygger vidare på de metoder och verktygslådor som tagits fram i Grönstrukturprogrammet.

All utveckling av kommunens parker och gröna stadsrum ska ske i enlighet med handböcker som Teknisk handbok. Teknisk handbok innehåller anvisningar och tekniska krav för gestaltning, projektering och anläggning på kommunens allmänna platsmark.

Stadsdelspark

Förutsättningar

I Botkyrkas grönstrukturprogram definieras en stadsdelspark som: *Central park för stadsdelen, en naturlig samlingspunkt med en egen identitet och tillräckligt stor för att rymma en mångfald av funktioner.*

En central park för stadsdelen

Stadsdelsparkerna utgör hjärtat i kommundelarnas grönstruktur. Med gröna stråk kopplas parkerna samman med den omgivande grönstrukturen. Parkerna är generösa till ytan och karaktäriseras av stora parkkvaliteter med umgängesytor och variationsrik vegetation. Gång- och cykelförbindelserna till stadsdelsparkerna ska vara goda och det ska vara lätt att hitta hit. Parkerna ska inte vara separerade från kommundelen med barriärer, som stora vägar eller spårområden.

Strategier för stadsdelsparker

Karaktär och identitet

En stadsdelspark ska ha en genomtänkt utformning, som förankrats i dialog med kommundelens invånare. Genom en analys av platsen och dess omgivning kan karaktärsdrag identifieras som stöd till gestaltningen. En gestaltning i samklang med omgivningen bidrar till att göra parken till en central målpunkt i området.

En stadsdelspark bör ha minst en tydlig entré för god orienterbarhet och tillgänglighet. Det är viktigt att gångvägar i parken är genomtänkta och stödjer hur besökare vill röra sig i parken.

Funktioner och upplevelser

En stadsdelspark ska vara tillräckligt stor för att rymma en mångfald av funktioner och upplevelser som tilltalar

många målgrupper. Exempel på funktioner är sport, lek, idrott, vistelse och picknick. Upplevelseaspekter kan vara blomsterprakt, vegetation i olika skalor, vyer, öppenhet, en variation i storlek på parkers olika delar samt årstidsväxlingar.

Genom att utforma en park för olika årstider, till exempel att göra plats för vinteraktiviteter såsom pulka- och längdskidåkning, kan parken få en viktig funktion över hela året.

Klimat och ekologi

I en stadsdelspark finns gott om utrymme för förvaltning och utveckling av ekosystemtjänster. Att aktivt arbeta med ett helhetstänk för parken som ett system gällande exempelvis dagvattenhantering, pollinering, klimatreglering och biologisk mångfald är viktigt.

Figur 10. Storrörets parken i Tumba.

Figur 11. Fittjahöjden i norra Botkyrka.

Grannskapspark

Förutsättningar

I Botkyrkas grönstrukturprogram definieras en grannskapspark som: *Mötesplatser för grannskapet, exempelvis storgårdskvarteren. Parkmötesplats för de närmsta kvarteren.*

Mötesplats för grannskapet

Grannskapsparkerna i Botkyrka kommun uppvisar en mångfald i utformning och karaktär, där storleken och programmeringsgrad varierar. Vissa grannskapsparker har en öppen och flexibel utformning medan andra är mer tydligt programmerade. Innehåll och funktioner varierar mellan parkerna, men generellt ska olika typer av aktiviteter med fokus på möten och samvaro mellan grannar eftersträvas. Det ska och vara enkelt att hitta och finnas goda gång- och cykelförbindelser till en grannskapspark.

Strategier för grannskapsparker

Karaktär och identitet

En grannskapspark ska anpassas efter de behov som finns i närområdet. En noggrann platsanalys av parken och dess omgivningar ger ett kunskapsunderlag om förutsättningar och brister. Dialog med närboende samt en barnkonsekvensanalys bör vara del av processen. Grannskapsparkernas kvaliteter och innehåll behöver möta upp för grannskapets samlade behov, oavsett vilka funktioner som finns på enskilda bostadsgårdar.

Funktioner och upplevelser

I grannskapsparken ges möjlighet till umgänge och samvaro. Mötesplatser som exempelvis grillplatser, bänkbord eller pergolor är viktiga inslag. Här bör även finnas en mångfald av växtkaraktärer i olika skalor.

Grannskapsparken bör ha minst en tydlig entré för god orienterbarhet och tillgänglighet. Innehållet i en grannskapspark kan anpassas efter parkfunktioner i närområdet. Närliggande grannskapsparker kan komplettera varandra med avseende på funktion och karaktär. Upprustningar och andra satsningar i grannskapsparkerna bör göras tillsammans med närboende, med medborgardialog eller andra metoder för inkludering av grannskapets synpunkter.

Klimat och ekologi

I en grannskapspark finns utrymme för förvaltning och utveckling av ekosystemtjänster. Dagvattnet bör omhändertas lokalt och det ska finnas möjlighet till skugga för besökare och för att motverka urbana värmeöeffekter.

Figur 12. Sångfågeln i Alby.

Figur 13. Stockmossens lekplats i Tullinge.

Landskapspark

Förutsättningar

I Botkyrkas grönstrukturprogram definieras en landskapspark som: *Större social samlingspunkt och rekreativ plats för hela kommundelen. Ofta öppna gräsmattor med inslag av bollplaner och stora träd. Kan innehålla odlingslotter men kan också vara mer naturliga parker som exempelvis dagvattenparker.*

En rekreativ plats för kommundelen

Landskapsparker förekommer i dagsläget endast i norra Botkyrka och är generellt belägna i kommundelarnas utkanter. De kännetecknas av stora, öppna parkytor med stora parkträd och slingrande gångstråk. Genom landskapsparkerna löper gröna stråk eller strandpromenader som kopplar samman parkerna med kommundelens övriga grönstruktur. En landskapspark ska vara lätt att nå till fots eller med cykel.

Strategier för landskapsparker

Karaktär och identitet

Parken ska ha landskapsupplevelse och rekreation i fokus, med möjlighet till långa utblickar. Programmerade ytor förläggs mot utkanterna så att parkens centrala delar hålls öppna.

Utformningen av en landskapspark ska baseras på en platsanalys som inkluderar omgivningen samt innehåll i intilliggande stråk och platser. Finns vattenkontakt, utblickar mot omgivningarna eller ett specifikt växt- eller djurliv lyfts detta med fördel fram i parken.

Funktioner och upplevelser

Det storskaliga landskapsrummet är den huvudsakliga upplevelseaspekten i parken. En rörelse genom landskapet möjliggörs via stråk och parkslingor. Parken bör ha minst en tydlig entré med vägvisande skyltning för god orienterbarhet och tillgänglighet.

Vegetationen ska vara rik och varierad, samt anpassad till parkens förutsättningar. Fuktstråk, torrare partier och hagmarker förstärks och lyfts fram.

Gallring görs i viktiga vyer mot exempelvis vatten eller historiska siktlinjer. Större träd bör vara en naturlig del av parken, men utan att inkräkta på viktiga utblickar.

Ett helhetstänk krävs kring parkens möblering, som ska anpassa sig till omgivningen. Det bör finnas plats för vila med fin utsikt, bänkbord för medhavd matsäck, pedagogiska platser som exempelvis fågeltorn eller större samlingsplatser för förskolor.

Utegyms och hundrastgårdar kan vara lämpliga funktioner att placera i landskapsparkens periferi, gärna i anslutning till välanvända stråk, för att aktivera parkens utkanter.

Klimat och ekologi

I en landskapspark finns stort utrymme för förvaltning och utveckling av ekosystemtjänster. Här ska finnas ett helhetstänk för parken som ett system gällande exempelvis dagvattenhantering, pollinering, klimatreglering och biologisk mångfald.

Tillför pedagogiska inslag gällande djur och natur som ökar nyfikenheten och väcker intresse hos besökaren.

Dagvattendammar är allt mer vanligt förekommande i Botkyrkas landskapsparker. Vid utformning av dagvattenanläggningar ska parkens befintliga struktur och siktlinjer analyseras. Inslag av vatten ska vara en del av helhetsgestaltningen på samma sätt som det var i de historiska promenadparkerna, som ofta hade anlagda dammar och vattenelement.

Figur 14. Dagvattendamm i landskapsparken Lottalund i Fittja.

Figur 15. Våtmark i landskapsparken Alby äng.

Kulturpark

Förutsättningar

I Botkyrkas grönstrukturprogram definieras en kulturpark som: *Gröna områden med stark historisk anknytning. Huvudsakligen gröna miljöer, men kan innehålla byggnader.*

En historisk plats för kommundelen

Botkyrkas kulturparker ger besökaren möjlighet att uppleva olika aspekter av kommunens rika kulturhistoria. I en kulturpark ska historien lyftas fram och vara lätt att avläsa i landskapet. En kulturpark ska vara lätt att hitta till och det ska finnas goda möjligheter att ta sig hit till fots, med cykel eller kollektivtrafik.

Strategier för kulturparker

Karaktär och identitet

Parkens kulturvärde och identitet ska förmedlas till besökaren genom information, gestaltning och skötsel. Genom att medvetandegöra parkens kulturhistoriska betydelse kan den skyddas mot exempelvis exploatering.

Parken ska ha minst en tydlig entré för god orienterbarhet och tillgänglighet. Här ska även finnas information om platsens historiska utveckling.

Funktioner och upplevelser

Botkyrkas långa och rika kulturhistoria är viktig för kommunens identitet och kan genom kulturparkerna förmedlas till Botkyrkas invånare.

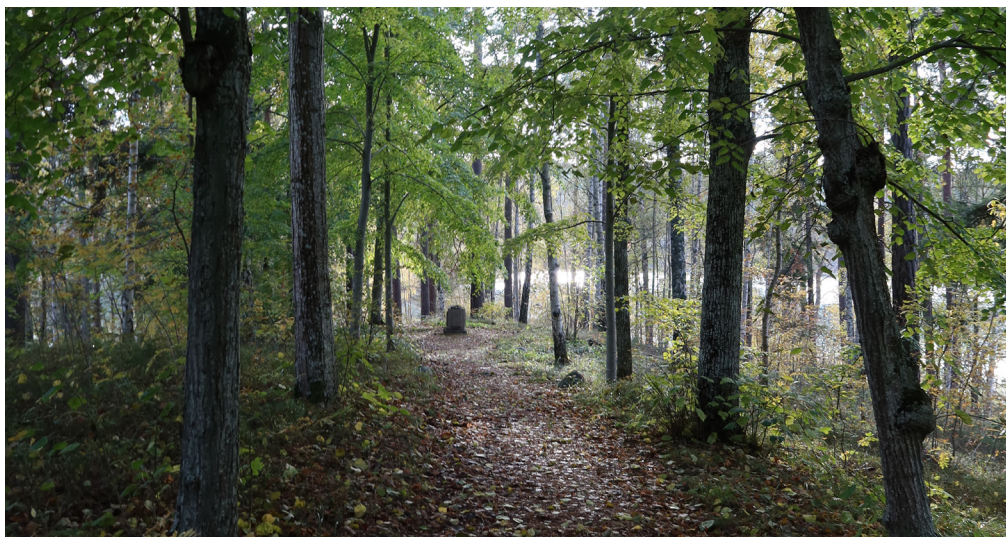
I parken ska den kulturhistoriska upplevelsen stå i fokus. Utrustning och övriga funktioner ska vara respektfullt utformade och ha en genomtänkt placering.

Genom skötsel, gallring och föryngring kan historiskt växtmaterial bevaras och karaktären kan förstärkas. Alléer och hamling av träd är exempel på levande biologiska kulturarv i kulturhistoriska miljöer.

Klimat och ekologi

I första hand ska lokalt omhändertagande av dagvatten ske. I andra hand leds dagvatten bort via brunnar.

Växtval som fokuserar på kulturhistoriska arter stärker den lokala floran över tid, exempelvis historiska äppelsorter och perenner.

Figur 16. Poul Bjerres park i Vårsta.

Figur 17. Hallunda äng.

Allmänning

Förutsättningar

I Botkyrkas grönstrukturprogram definieras en allmänning som: *Gröna platser av lokal betydelse, ofta gräsmattor, med öppen funktion för till exempel bollspel eller annan vistelse.*

Gröna platser av lokal betydelse

Allmänningarna utgör en betydande del av Botkyrkas grönstruktur. De är enkla i sin utformning och hittas både inom bostadsbebyggelsen och kring dess utkanter, ofta angränsande mot den omgivande naturmarken. Allmänningarna har olika karaktär och funktion beroende på dess läge. De utgör flexibla grönytor som exempelvis kan användas för bollspel, omhändertagande av dagvatten eller som buffertytor mellan bostäder. I parkprogrammets fördjupning av typologin delas Allmänningar upp i två underkategorier:

- Allmänning med spontanidrottsplats
- Allmänning utan omfattande programmering

Strategier för allmänningar

När en allmänning ska utvecklas ska en fördjupande platsanalys göras, där även omgivningen och tilltänkt målgrupp ingår. Analysen ska identifiera vilka ekosystemtjänster, såväl stödjande, reglerande och kulturella som kan förvaltas och utvecklas på platsen. Mer information om strategier för att stärka ekosystemtjänster finns på sidorna 49-52.

Aktiviteter över flera säsonger, särskilt vinteraktiviteter, är en viktig aspekt som främjar användningen av allmänningar över året.

Allmänning med spontanidrottsplats

Karaktär och identitet

En tydlig entréplats med skylt, skräpkorg och tillgängliga sittplatser bör finnas i anslutning till spontanidrottsplatsen. Vid behov förses entréplatsen med cykelställ.

Funktioner riktade mot flera målgrupper, exempelvis boulebanor, ska vara tillgänghetsanpassade samt ha minst en tillgänglig sittplats.

Funktioner och upplevelser

Allmänningens rumsliga struktur är en viktig utgångspunkt. Strukturen utgörs oftast av vegetation, och kan vid behov förstärkas med kompletterande växtlighet.

Platsen ska kännas trygg och säker. Belysning bör finnas vid ytor som används under kvällstid, exempelvis bollplaner. Typ av spontanidrottsplats ska bestämmas utifrån användning och behov i grannskapet. Det ska även tas hänsyn till jämställdhetsperspektivet som lyfts i idrottsprogrammet.

Klimat och ekologi

Dagvatten ska i första hand omhändertas lokalt, i andra hand ledas bort via brunnar.

Vegetation kan användas för att ge skugga, kylnings-effekter, belysa årstidsaspekter och gynna ekosystemtjänster.

Allmänning utan omfattande programmering

Karaktär och identitet

Om det finns behov för öppna klippta gräsytor för rekreation, som exempelvis spontan vistelse och bollek, ska detta prioriteras.

Funktioner och upplevelser

Vegetationen på allmänningar består oftast av klippt gräs och träd. Växtligheten kan kompletteras för att bli flerskiktad, gärna med en mångfald av arter. Eventuella behov av föryngringsbeskränning, gallring och komplettering av vegetation ska ses över, där trygghetsaspekten behöver beaktas.

Klimat och ekologi

Fördröjningsytor för större mängder dagvatten kan prioriteras på de allmänningar där behovet av rekreationsytor är lågt.

Där behovet av klippta gräsytor för rekreation är lågt anläggs med fördel ängsytor för ökad biologisk mångfald och större upplevelsevärden.

Figur 18. Bollplanen Beryllen i Tumba.

Figur 19. Allmänning med ängsvegetation vid Trädgårdstorps hundpark i Tullinge.

Grönt stråk

Förutsättningar

I Botkyrkas grönstrukturprogram definieras typologin Grönt stråk: *För rörelse och rekreation, kopplar ofta samman olika stadsdelar men är också viktiga för att kunna röra sig genom sammanhängande gröna miljöer.*

En plats för rörelse och rekreation

Botkyrkas kommundelar, i synnerhet de som uppfördes under miljonprogramsåren, karaktäriseras av sina välutvecklade system av gröna stråk som knyter samman kommundelarna. Det trafikseparerade nätet av gång- och cykelvägar gör det möjligt att röra sig på ett trafiksäkert sätt genom bostadsområdena. I de stadsstrukturer som utvecklades under första halvan av 1900-talet, framför allt i delar av Tullinge och Tumba, löper de flesta gröna stråken genom naturmark.

I parkprogrammets fördjupning av typologin delas Gröna stråk upp i fyra underkategorier:

- Genom bebyggelse
- Genom naturmark
- Strandpromenad
- Intill bilväg

Strategier för gröna stråk

Gröna stråk ska vara lättframkomliga med en jämn markbeläggning utan sprickor och sättningar. Stråken ska vara sammanhängande och lättnavigerade med skyltning för god orienterbarhet och ökad trygghet. Tillgängliga sittplatser och skräpkorgar ska finnas längs stråket. Avstånden mellan sittplatser ska anpassas efter stråkets förutsättningar.

När ett grönt stråk utvecklas krävs en överblick över hela stråkets sträckning. Det är viktigt att väga in vilka platser och målpunkter som stråket passerar och hur välanvänt det är. Belysning är en viktig aspekt och kan behöva kompletteras på delar av befintliga gröna stråk. Höga naturvärden i anslutning till stråken kan kräva lokala anpassningar.

• Genom bebyggelse

Karaktär och identitet

Denna typ av stråk löper vanligtvis genom flerbostadsbebyggelse och utgörs av asfalterade gång- och cykelvägar. Stråken ingår i miljonprogramsbbyggelsens stadsstruktur och kantas ofta av klippt gräs. Denna öppenhet är viktigt ur ett kulturhistoriskt perspektiv och ska värnas.

Funktioner och upplevelser

Växtmaterialet längs stråken kan variera och upplevelsen påverkas även av karaktären hos de intilliggande bostadsgårdarna. Det är viktigt att stråken upplevs trygga att använda, där frågor som exempelvis belysning, siktlinjer, placering av buskage med mera är viktiga att beakta.

Klimat och ekologi

Träden längs stråken planterades framför allt på 1970-talet. En föryngring av vegetationen är nödvändig för att skapa en ökad åldersvariation av trädbeståndet.

Dagvatten från de hårdgjorda stråken ska i första hand omhändertas i grönytor. Vid behov kan kompletterande fördröjningsytor anläggas. I andra hand leds dagvattnet bort via brunnar.

- **Genom naturmark**

Karaktär och identitet

Stråken genom naturmark kantas av skog, buskage och slyvegetation. Kantzonerna ska skötas genom gallring och klippning för att öka sikten och tryggheten.

Funktioner och upplevelser

Gallra fram karaktäristiska träd och siktlinjer där det finns möjlighet att skapa en variation längs stråket. Årstidsväxlingar är en viktig faktor vid nyplantering.

Hundrastgårdar kan vid behov anläggas längs gröna stråk genom naturmark. Placeringen styrs av människors rörelsemönster och ska ligga skilt från andra programmerade ytor eller bostäder.

Belysning ska anpassas till platsens förutsättningar, exempelvis avseende trygghetsaspekt och eventuella naturvärden.

Klimat och ekologi

Dagvatten från de hårdgjorda stråken omhändertas i grönytor. Vid behov kan fördröjningsytor skapas.

- **Strandpromenad**

Karaktär och identitet

Strandpromenader löper längs vatten och ramas ofta in av träd, sly och vass. Strandvegetationen bör skötas genom gallring och klippning för att öka sikt och trygghet. Vid väl valda platser kan siktlinjer skapas för ökad vattenkontakt.

Funktioner och upplevelser

Karaktäristiska träd samt utblickar och siktlinjer mot vattnet gallras. Sittplatser placeras i fina lägen med utsikt. Bryggor och samlingsplatser skapar plats för vila och vistelse längs strandpromenaden.

Vegetationen bör vara varierad men anpassad till strandpromenadens karaktär och förutsättningar såsom fuktstråk, torrare strandpartier eller berghällar.

Belysning ska anpassas till platsens förutsättningar, exempelvis avseende trygghetsaspekt och eventuella naturvärden.

Klimat och ekologi

Dagvatten från de hårdgjorda stråken omhändertas i grönytor. Vid behov kan fördröjningsytor skapas.

- **Intill bilväg**

Karaktär och identitet

Gång- och cykelstråken som löper parallellt längs bilvägar kopplar samman bostadsområden med busshållplatser och andra funktioner. Den trafiknära situationen i gaturummet kan mildras genom komplettering av träd- och buskskikt.

Gräsytor intill bilvägar kan vara lämpliga att nyttja för äng eller högvuxet gräs, särskilt om ytorna är smala.

Funktioner och upplevelser

Läget intill bilvägen innebär att stråken är utsatta för buller och partiklar. Avskärmande trädrader eller vallar intill bilvägen kan mildra detta. Planteringar bryter ned skalan och minskar det visuella intrycket från bilarna.

Hundrastgårdar kan övervägas för anläggning vid gröna stråk längs bilvägar, eftersom dessa områden redan utsätts för buller.

Gång- och cykeltunnlar under vägar ska upplevas ljusa och trygga, vilket uppnås genom belysning och färgsättning.

Klimat och ekologi

Dagvatten från vägar, viadukter och hårdgjorda stråk omhändertas i grönytor. Om det krävs kan fördröjningsytor skapas och vid behov kompletteras dessa med brunnar.

Figur 20. Grönt stråk genom bebyggelse i Storvreten, Tumba.

Figur 21. Stråk genom naturmark i Tullinge.

Figur 22. Strandpromenad i Slagsta, del av Mälarpromenaden.

Figur 23. Grönt stråk intill bilväg vid korsningen Botkyrkaleden/Slagstavägen.

Lekplats

Förutsättningar

I detta parkprogram definieras typologin Lekplats:
Mötesplatser för lek och spontan rörelse i grannskapet.

En mötesplats för lek

I Botkyrkas tätbefolkade kommundelar finns välutvecklade system med lekplatser på både flerbostadsgårdar och allmän platsmark. I bostadsområdena med lägre densitet återfinns lekplatser främst i grannskapsparker. Kommunens lekplatser har en viktig funktion att erbjuda en varierad och omväxlande lekmiljö som inte tillgodoses på bostadsgårdarna, samt utgöra mötesplatser för både barn och vuxna. I parkprogrammet delas typologin Lekplatser upp i två underkategorier:

- Lekplats
- Lekplats med spontanidrottsplats

Örebro som förebild

Ett gott exempel på hur man kan erbjuda barn rikare lekmiljöer är hur Örebro kommun arbetar med lekplatsutveckling. Örebro har likt Botkyrka en god tillgång på lekplatser, men de saknar variation i utformning och innehåll. Genom olika forskningsprojekt har Örebro kommun studerat sina lekplatser och skapat riktlinjer med syfte att öka variationen och lekvärdet på sina offentliga lekplatser. Främst vill man flytta fokus från lekredskap till lekmiljöer som stimulerar till olika typer av lek. Riktlinjerna för Örebro kommuns lekplatser (Örebro kommun, 2017) är en bra källa till kunskap och inspiration vid arbete med vidareutveckling av Botkyrka kommuns lekplatser.

Strategier för lekplatser

Botkyrkas lekplatser ska ha en bred variation av lek med mycket inslag av grönska. Alla lekplatser behöver inte innehålla allt, istället kan närliggande lekplatser ha ett varierat innehåll som kompletterar varandra. Vissa lekplatser kan ordnas med utrustning i ett för platsen lämpligt tema. Andra kan hållas mer vilda och stökiga med en mer naturlig karaktär där det finns tillgång till lösa material som pinnar och löv.

Lekplatserna ska vara:

- En plats för alla. Lekplatsen ska vara välkomnande och inbjudande för alla invånare och ska innehålla tillgänglighetsanpassade lekinslag. Det ska vara tydligt för besökaren att lekplatsen inte är privat. Det ska finnas platser för umgänge i lä, sol och skugga.
- En spännande och stimulerande lekmiljö. Det ska finnas platser att mötas och umgås på barnens villkor genom en variation i utrustning, rumslighet och skala. Det ska finnas möjlighet att se och synas samt områden av en mer intim karaktär att dra sig tillbaka till.
- En plats med möjlighet att experimentera, utforska och använda fantasin. Genom vegetation, lösa material och olika markmaterial kan fler sinnen som hörsel, doft och känsel stimuleras.
- Utmanande och spännande med fokus på olika typer av rörelse.

• Lekplats

Karaktär och utformning

För att lekplatsen ska upplevas välkomnande ska en tydlig entré finnas. Denna ska utrustas med en skylt och vid behov med cykelställ. Lekplatsen ska ha minst en skräpkorg och en tillgänglig sittplats med rygg- och armstöd. Det är viktigt att det är lätt att ta sig fram till tillgänglighetsanpassade sittplatser och lekfunktioner.

Platsens förutsättningar och omgivning är en viktig utgångspunkt i lekens karaktär och utformning. Leken kan också ha ett tydligt tema. Finns höjdskillnader, vegetation, närhet till skog eller andra starka befintliga karaktärer bör dessa också lyftas fram i lekplatsen och tillföra lekvärden.

Funktioner och upplevelser

Platsens rumsliga upplevelse är en viktig utgångspunkt och kan behöva förstärkas med exempelvis vegetation för att ge möjlighet till en variation av skala. Om det finns naturmark intill kan leken ledas in i naturen med siktlinjer, stigar och slyröjning.

Lekfunktioner och utrustning ska ges en genomtänkt placering. Exempelvis ska utrustning med tvingande rörelser, som till exempel gungor, placeras på ett säkert sätt för att undvika kollisioner med andra besökare. Fallskyddsräcken och tillräckliga mått för islagsytor behövs för att säkerställa leksäkerhet. Utrustningen ska vara i gott skick både gällande leksäkerhet, funktion och estetik. Lekplatsen ska kännas trygg och säker för alla besökare.

Klimat och ekologi

Lekplatsen ska erbjuda plats för skugga, särskilt intill lekredskap för mindre barn. I kombination med ytor med lä och sol främjas användning året runt. Dagvattnet ska tas om hand genom lokalt omhändertagande av dagvatten i första hand och med hjälp av brunnar i andra hand. Om det finns skyfallsproblematik på platsen ska detta också motverkas. Vegetation kan användas för att ge skugga, kylningseffekt, årstidsvariation, gynna biologisk mångfald samt ge en stark karaktär till platsen.

En variation i fallskyddsmaterial är att föredra och mängden icke förnyelsebart material som gummiastfalt begränsas. Detta bör dock stämmas av mot utrustning, tillgänglighet samt slitage för att få en lösning som är hållbar över tid.

• Lekplats med spontanidrottsplats

Samma strategier som för "lekplats" gäller under denna kategori med nedanstående tillägg:

Karaktär och utformning

Funktioner riktade mot flera målgrupper, exempelvis boulebanor, ska vara tillgängliga och ha minst en tillgänglig sittplats.

Funktioner och upplevelser

Belysning ska om möjligt finnas vid ytor som används även kvällstid, exempelvis spontanidrottsplatser. Typ av spontanidrottsplats ska bestämmas utifrån användning och behov i grannskapet. För detta krävs en platsanalys och i vissa fall även medborgardialog. Det ska även tas hänsyn till jämställdhetsperspektivet som lyfts i idrottsprogrammet.

Figur 24. Lekplats Tallen med bollplan i Hallunda.

Figur 25. Lekplats Pluto i Tumba.

Torg

Förutsättningar

I detta parkprogram definieras typologin Torg:
*Knutpunkter för både grannskapet och stadsdelen.
Ofta till stor del hårdgjorda. Kan vara belägna
intill centrumfunktioner eller utgöra noder i
kollektivtrafiken.*

Knutpunkt för stadsdelen

Torgen utgör ofta en viktig entré till både
kommundelen och grannskapet. Härifrån utgår
förbindelser med kollektivtrafik, gång- och cykelstråk.
Då torgen är viktiga mötesplatser för de boende i
kommundelarna bör mångfunktionella ytor med plats
för vistelse och samvaro eftersträvas. Torgen ska
vara mer än platser för handel eller för byten mellan
kollektivtrafikslag.

Strategier för torg

Karaktär och identitet

Torgen ska vara representativa och ha en stark identitet
i området som är tydlig för både boende och besökare.
Det ska vara enkelt att orientera sig med tydliga
kopplingar till resten av kommundelen. Ett torg ska
vara en trygg och överblickbar plats där folk möts på ett
trafiksäkert sätt.

När centrumbebyggelse intill torg förtätas, med
uteserveringar och aktiva bottenplan, finns möjlighet
att skapa en mer stadsmässig karaktär på torgen.
Som platser för vistelse kan torgen bli ett offentligt
vardagsrum för de närboende.

Funktioner och upplevelser

Torget ska vara tillgängligt för alla målgrupper. Vistelse
och folkliv på torget främjas av sittplatser i både sol och
skugga, vegetation, konstnärlig utsmyckning och inslag
av vatten som lekfullt element.

En god belysning av torget är viktigt för både stämning
och trygghet. Genom en medveten och genomtänkt
placering av ljuskällor kan belysningen anpassas till
torgets olika delar.

Behov och möjlighet att lägga till samlande funktioner
som till exempel anslagstavla, väderskydd, tillfälliga
uteserveringar och marknadsplatser ska utredas.

Klimat och ekologi

Materialen på torget bör vara slittåliga och robusta med
lång livscykel för att hålla nere driftskostnader och
förlänga tiden mellan upprustningar.

Arbeta med en förvaltning och utveckling av
ekosystemtjänster. Där det är möjligt tillförs träd
och eventuellt annan vegetation. Träd bidrar med
klimatreglering till de hårdgjorda torgen och synliggör
årstidsväxlingar. Dagvatten bör fördröjas i växtbäddar
innan det leds till brunn.

Figur 26. Tingstorget i Alby.

Figur 27. Tullinge stationstorg.

Nod

Förutsättningar

I detta parkprogram definieras typologin Nod:
Småskaliga knutpunkter för grannskapet. Ofta till stor del hårdgjorda och belägna vid gröna stråk eller parkentréer.

En lokal knutpunkt

Noderna är ofta knutna till gröna stråk eller gång- och cykelvägar utan biltrafik och är bostadsnära med mer intim skala än ett torg. De är platser för kortare vistelse på vägen mellan hem och skola, arbete eller affär. Här finns ofta sittplatser, blommande vegetation och ibland inslag av lek.

Strategier för noder

Karaktär och identitet

Noder annonserar parker, bostadsområden eller torg och är ofta belägna i korsande stråk. Placeringen ger noden en orienterande funktion samtidigt som den fungerar som en lokal mötesplats. Skyltning och sittmöjligheter är viktiga element vid noder.

Funktioner och upplevelser

Det är viktigt att tillgodose gång- och cykelflöden, tillgänglighet och trafiksäkerhet i anslutning till noden.

Noden är en lokal mötesplats med funktioner som sittplatser och lek. Här kan gärna finnas inslag av vegetation och noden ska ha belysning för både stämning och trygghet.

Klimat och ekologi

Dagvatten ska tas omhand lokalt och i andra hand ledas till brunn.

Arbeta med förvaltning och utveckling av ekosystemtjänster genom bland annat årstidsväxlingar i vegetation och inslag av blommande perenner för pollinerande insekter. Lövsugga motverkar urban värmeöeffekt.

Figur 28. Nod Violen i Hallunda.

Figur 29. Nod Fittja torg.

2. INVÅNARNAS VARDAGSLIV

Grönstrukturen utgör en viktig del i vardagslivet för Botkyrkas invånare. I alla kommundelarna ska parker och gröna stadsrum vara tillgängliga, inkluderande och upplevas trygga.

Botkyrkas befolkning

Den totala folkmängden i Botkyrka var år 2025 ca 95 900 invånare. Kommunen har en ung befolkningsstruktur, där nästan hälften av hushållen utgörs av barnfamiljer. De största hushållsstorlekarna återfinns i miljonprogramsområdena. Botkyrka har den tredje lägsta medelåldern av Sveriges kommuner och en ökning av befolkningen väntas ske inom samtliga åldersgrupper, med den största ökningen i de äldre åldersgrupperna. Kommunen har en internationell befolkning, där 59% av invånarna har utländsk bakgrund (född eller båda föräldrarna födda utomlands). I Botkyrka finns närmare 160 nationaliteter representerade och uppskattningsvis talas det över 100 olika språk.

Skillnaderna i socioekonomiska förutsättningar mellan kommundelarna är stora (se fig. 30). Utbildningsnivån,

förvärvsfrekvensen och upplåtelseformer för bostäder skiljer sig åt mellan olika kommundelar. Prognosen för befolkningstillväxt i kommunen (se fig. 31) visar att befolkningen i alla kommundelar förväntas växa, vilket innebär ett ökat besöksstryck på parker. Framtida parker behöver tillgodose i nyexploateringar och befintlig parkmark måste rustas för att möta det framtida behovet. Både ny och restaurerad parkmark ska därför hålla hög kvalitet avseende programmering och materialval. Fakta kring befolkning och boendevillkor baseras på kommunens riktlinjer för hållbar bostadsförsörjning (Botkyrka kommun, 2022).

Parker och grönområden för alla

Skillnaderna i befolkningsmängd och dominerande upplåtelseformer innebär att behoven av parker och gröna stadsrum ser annorlunda ut mellan kommundelarna. Invånarna i tätbefolkade områden med flerbostadshus har ett större behov av kommunal friyta än de som bor i småhusområden med egna trädgårdar.

I tätbefolkade områden kan ett högre slitage av utemiljön förväntas. Botkyrkas parker och gröna stadsrum ska tåla att användas av invånarna och måste

därför vara robusta och hållbara. En längre livscykel för den offentliga utemiljön skapas genom robusta materialval och val av utrustning som är lätt att reparera.

Oavsett var i kommunen du bor finns en gemensam målbild för parkerna och de gröna stadsrummen, som togs fram i det föregående parkprogrammet (2014). Målbilden säger att Botkyrkas parker ska vara trygga och tillgängliga för alla, erbjuda olika aktiviteter och en variation av utformningar. Parkerna ska ha en god orienterbarhet, vara lätta att hitta till och de ska erbjuda upplevelsevärden som årstidsvariationer och blomsterprakt. Kulturhistoriska miljöer ska synliggöras och offentlig konst ska vara ett självklart inslag. För strategier för konst på allmän platsmark, se sida 17.

Det finns olika verktyg för att uppnå målbilden. Inför upprustning eller utveckling av parker kan medborgardialog vara ett bra verktyg för att förstå grannskapets behov och önskemål om sin utemiljö. Idag är innehåll och funktion i parker ibland oklart för medborgarna och det finns ett behov av bättre skyltning i parkerna. På en informationstavla kan exempelvis parkens innehåll, dess skötselnivå, ordningsregler och annan nyttig information delges medborgarna.

Figur 30: Socio-ekonomiska förutsättningar i Botkyrkas kommundelar. Källa: Botkyrka kommun

Kommundel	Utbildningsnivå 3+ år (2024)		Förvärvs-frekvens (2023)	Medelinkomst, 20-64 år (2023)	
	Män	Kvinnor		Män	Kvinnor
Alby	12%	18%	71%	316 000	256 000
Fittja	10%	17%	68%	295 000	230 000
Hallunda-Norsborg	11%	18%	73%	329 000	259 000
Storvreten	11%	17%	72%	329 000	263 000
Tullinge	27%	43%	87%	484 000	422 000
Tumba	18%	31%	82%	420 000	364 000
Vårsta-Grödinge	13%	26%	84%	449 000	384 000
Botkyrka kommun	16%	27%	77%	371 000	316 000
Stockholms län	31%	42%	82%	445 000	386 000

Figur 31. Befolkningstillväxt och prognos i Botkyrkas kommundelar. Källa: Botkyrka kommun

Kommundel	Total befolkning, 2024	Total befolkning, andel, 2024	Tillväxt 2014-2024	Prognos 2025-2034
Alby	13 900	14%	15%	-6%
Fittja	7 400	8%	-1%	15%
Hallunda-Norsborg	21 100	22%	11%	9%
Storvreten	6 800	7%	14%	-5%
Tullinge	21 000	22%	25%	9%
Tumba	20 800	22%	19%	10%
Vårsta-Grödinge	4 600	5%	8%	13%
Botkyrka kommun	95 900	100%	13%	7%

Tillgänglighet

Förutsättningar

Enligt målen som beskrivs i *Strategi för ett jämlikt Botkyrka* (2017) ska Botkyrka vara lättillgängligt för alla. Ett Botkyrka utan hinder gör kommunen till en attraktiv plats att bo, leva och verka i oavsett funktionsförmåga. Botkyrkas parker och gröna stadsrum ska därför främja att alla människor ska kunna mötas och delta på lika villkor, och att hinder för detta ska rivas.

Det är viktigt att miljö och omgivning inte är otillgänglig så att personer med nedsatt funktionsförmåga (fysisk, psykisk eller intellektuell) kan delta på jämlika villkor. En allmän riktlinje för beslutsfattande, planering och genomförande är att utgå från universell utformning, vilket innebär att Botkyrkas parker och gröna stadsrum ska utformas med lösningar som fungerar för så många som möjligt från början, i stället för särskilda lösningar och tillgänglighetsanpassningar för enskilda grupper i efterhand. Banslättsparken i Tullinge är ett exempel på en park i kommunen som utformats med universell utformning som utgångspunkt.

Strategier för parker och gröna stadsrum

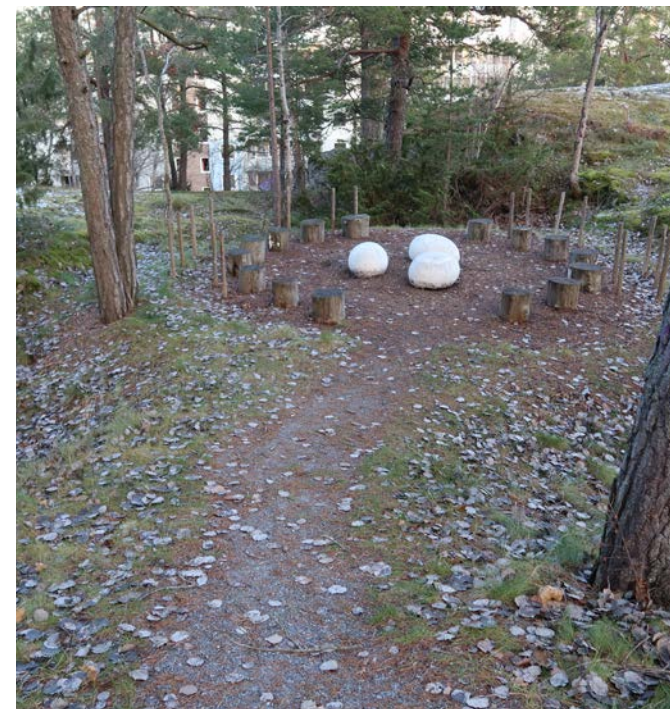
För att Botkyrkas gröna parker och stadsrum ska kunna leva upp till målet att fungera för så många som möjligt, kan det betyda att det behövs olika zoner och funktioner med olika svårighetsgrad, inte minst vad gäller kommunens lekmiljöer.

Platsens förutsättningar utifrån exempelvis storlek, topografi och omgivning är därför viktiga att beakta när platsens funktioner planeras.

Det kan vara svårt att tillgodose alla behov på mindre ytor, varför olika parker och gröna stadsrum behöva komplettera varandra inom kommundelarna för att uppnå universell utformning på en övergripande nivå. På så sätt kan vi skapa inkluderande och attraktiva gröna parker och stadsrum, som också kan bidra till bättre hälsa och välbefinnande – vilket också är ett av målen i kommunens jämlikhetsstrategi.

Figur 32. Tillgänglighetsanpassad sandlek i Banslättsparken, Tullinge.

Figur 33. Fantasifull naturlek i Sångfågeln, Alby.

Barnkonsekvensanalys

Förutsättningar

Kommunen har en skyldighet att säkerställa att barn och ungas rättigheter tas på allvar i all verksamhet. Det skapar förutsättningar som bygger starka, trygga och välmående samhällsmedborgare.

Sedan den 1 januari 2020 är Barnkonventionen lag i Sverige. Barnkonventionen slår fast barns olika rättigheter: politiska, ekonomiska, medborgerliga, sociala och kulturella. Lagen belyser det enskilda barnet som särskild rättighetsbärare. Det betyder att lagen ska tillämpas inom alla rättsområden och vara grund för ett barnrättsperspektiv i all offentlig verksamhet.

En prövning av barnets bästa, en barnkonsekvensanalys, ska alltid göras i frågor som kan komma att påverka enskilda barn eller barn i grupp, direkt eller indirekt. Barnkonsekvensanalys används för att säkerställa att barns rättigheter finns med i beslut som fattas. En barnkonsekvensanalys ska användas inför åtgärder, förändringar och beslut som direkt eller indirekt berör barn och unga, på kort och lång sikt.

Barnens perspektiv

Parkprogrammet har samlat in barn och ungas åsikter om Botkyrkas parker och gröna stadsrum. Underlaget kommer från projektet Unga Stadsutvecklare (2022–2023), Medborgarundersökningens (2024) svar från barn mellan 13–17 år samt samråd med Ungdomsfullmäktige kring Botkyrka parkprogram (2025). Parkprogrammet saknar yngre barns (0–12 år) åsikter om parker och gröna stadsrum, varför det finns ett särskilt stort behov att göra riktade insatser för att nå denna grupp inför planerade åtgärder.

Utformningen av parker och gröna stadsrum är något barn och unga anser viktigt och som de önskar involveras mer i. I dialogerna framkommer det att det finns en önskan och ett behov av förbättrade parker och gröna stadsrum. Många känner sig otrygga i sitt bostadsområde och efterfrågar fysiska åtgärder för detta. Andra aspekter som lyfts är möjligheterna att på ett smidigt sätt kunna gå eller cykla till och från parker och lekplatser, samt att parker och lekplatser behöver utformas för att vara tillgängliga oavsett funktionsförmåga.

Det finns ett uttryckt behov av tydligare information kring parkernas funktioner och utbud, både vad gäller skyltar och annan information inom parkerna, liksom i kommunens digitala kanaler.

Nuvarande parker upplevs i stor utsträckning vara utformade för yngre barn, vilket medför att ungdomar ibland hänvisas till miljöer där deras närvaro kan uppfattas som störande eller leda till att andra grupper undviker platserna. Ungdomars beskrivning av platser som de uppskattar är ofta av mer informell karaktär och kan vara enkla i sin utformning. Det framgår tydligt att ungdomars behov och perspektiv skiljer sig från hur vuxna ser på mötesplatser.

Generellt finns det från barn och unga en önskan om fler gröna ytor i kommunen och en viss oro inför exploateringar och bristande ansvar för miljön från kommunen. Trygga, funktionella och tillgängliga platser som är väl omhändertagna är återkommande önskemål.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Barn och unga ska involveras i planeringen av parker och lekplatser på ett sätt som är tydligt och konstruktivt – exempelvis med gemensamma vandringar och dialoger på plats, barnkartor och skisser på plats i verklig skala.

Botkyrkas parker och gröna stadsrum ska planeras för att upplevas trygga och tillgängliga för alla oavsett ålder, kön eller funktionsförmåga.

Information om Botkyrkas parker ska vara tydlig och lätt att hitta.

Slitna och nedgångna parker och lekplatser bör prioriteras för upprustning.

Figur 34. Lek i sandlåda. Bildkälla: Botkyrka kommun

Kollektivtrafik och cykelstråk

Förutsättningar

Norra Botkyrka är kopplat till tunnelbanenätverkets röda linje med stationer i Fittja, Alby, Hallunda samt slutstationen Norsborg. Både Tumba och Tullinge är gamla stationssamhällen och har idag var sin pendeltågsstation. En tvärförbindelse med tågtrafik saknas mellan norra Botkyrka och de två andra kommundelarna, som i stället trafikeras med busstrafik.

De kommunala cykelbanenäten har olika struktur i de tre kommundelarna (se fig. 35). De villadominerade områdena i Tullinge och Tumba har ett glesare nät, som delvis går i gator med blandtrafik. Norra Botkyrka har en tydligt trafikseparerad grundstruktur, där gång- och cykelvägar löper genom samt i utkanten av bebyggelsen. Även Tuna och Storvreten i Tumba har en liknande struktur, vilket ger en god tillgång till säkra stråk för gång- och cykeltrafik.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Kollektivtrafknära parker och gröna stadsrum med ett högt besöksstryck ska utvecklas med robusta material och utrustning för att tåla högt slitage.

Parkentréer orienteras så att de är synliga och lättillgängliga från välanvända stråk.

Parker och gröna stadsrum intill cykelstråk ska ha cykelparkering.

Figur 35. Kollektivtrafik och cykelstråk. Skala 1:80 000/A4

Skola och förskola

Förutsättningar

Botkyrka kommuns gymnasieskolor är generellt belägna i kommundelarnas centrala delar, medan förskolor och grundskolor har en jämn spridning i bostadsområdena.

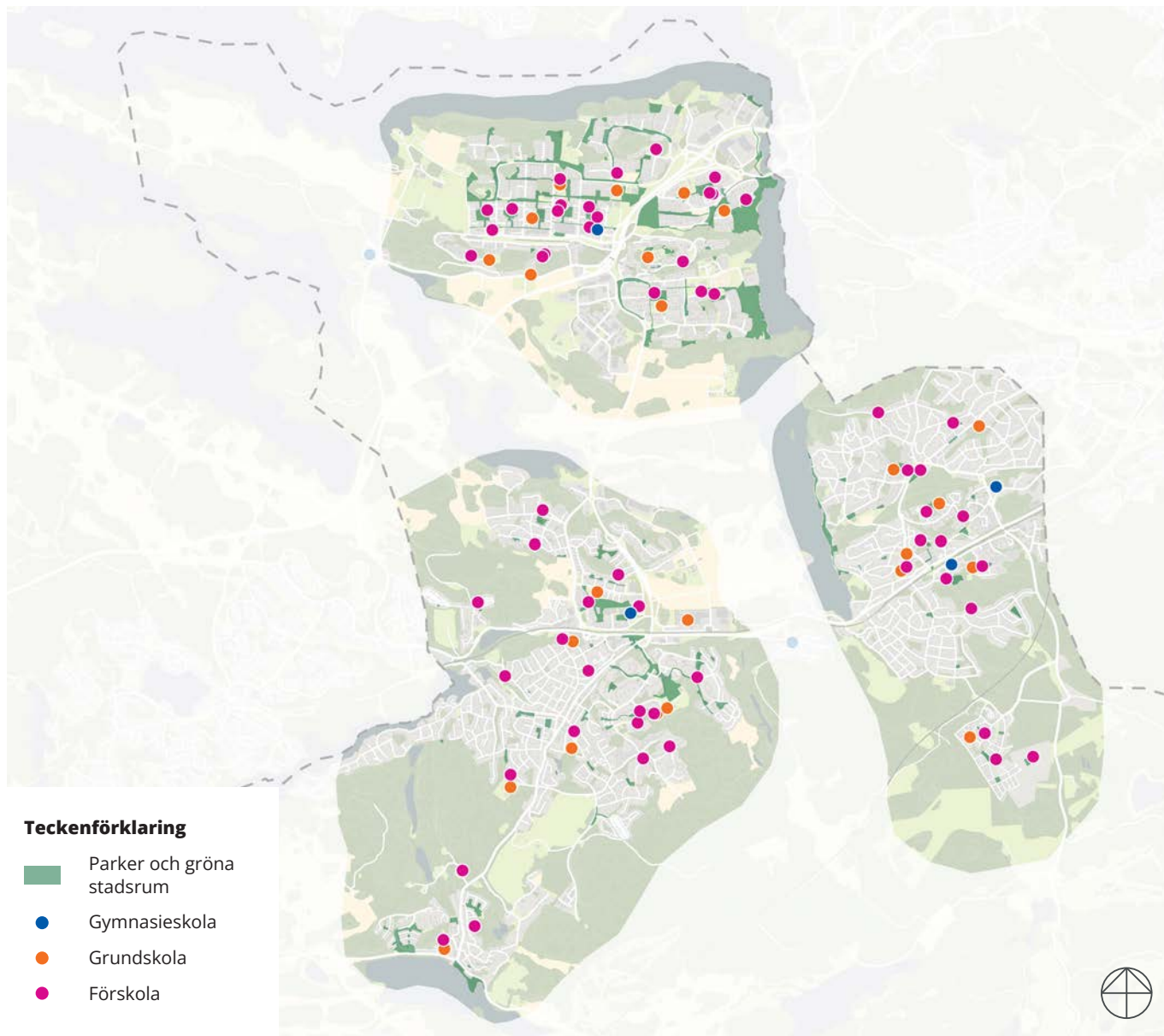
Parker och lekplatser är ofta utflyktsmål och ibland även förlängda skolgårdar för förskole- och skolbarn. I kommunen finns flera exempel på parker vars lekplatser och parkytor nyttjas av skolbarn under raster.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Det är positivt att skolgårdsnära parker och lekplatser samutnyttjas. Hänsyn måste tas till att det leder till ökat slitage. Robusta material- och växtval samt tätare skötsel kan vara nödvändigt.

Lekplatser och spontanidrottsplatser som är belägna på strategiska platser i närheten av skolor och förskolor uppmuntrar till spontan aktivitet och lek i vardagen.

Parkfunktioner som är riktade mot ungdomar i gymnasieåldern, exempelvis häng-, dans- och spontanidrottsytor, placeras lämpligen i närheten av gymnasieskolor.

Figur 36. Gymnasieskolor, grundskolor och förskolor. Skala 1:80 000/A4

Centrumverksamhet

Förutsättningar

Torg och centrumverksamhet utgör viktiga knutpunkter i Botkyrkas kommundelar. I norra Botkyrka är torgen belägna i anslutning till tunnelbanestationerna. Torgen i Tumba och Tullinge finns intill pendeltågstationerna.

I Norsborg och Hallunda innehåller centrumbebyggelsen både service, kultur och kommersiella funktioner. Alby och Fittja har små torg, där centrumfunktionerna främst består av handel. Vid Alby centrum bedrivs torghandel på köpcentrets privata mark. I dagsläget är torghandel inte tillåten på allmän platsmark.

I kommunen finns flera exempel på utbyggnad och förtätning av centrumbebyggelsen. På Albyberget har nya flerbostadshus uppförts och vid Tumba station och Fittja torg finns planer på nya flerbostadshus.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Torghandel och marknader har möjlighet att aktivera och levandegöra kommundelarnas centrum. Möjligheten för kommunen att i framtiden kunna ge tillstånd för torghandel bör utredas.

När centrumområden nära kollektivtrafik förtätas, med ett ökat besöksstryck som följd, bör parker och gröna stadsrum i direkt anslutning ges en mer robust, kvalitativ och mångfunktionell utformning.

Kommundelarnas centrum är viktiga målpunkter för invånarna och ska därför vara överblickbara och tillgängliga för alla. Det ska vara lätt att orientera sig och centrumen ska tydligt kopplas samman med cykel- och gångstråken som leder vidare ut i kommundelarna.

Figur 37. Områden med centrumverksamhet. Skala 1:80 000/A4

Bullernivåer

Förutsättningar

Enligt Folkhälsomyndigheten är nästan 20 procent av Sveriges befolkning utsatta för trafikbuller där ljudnivån utomhus överskrider den rekommenderade nivån, som i centralt belägna områden är satt till 55 dBA (decibel). Vägtrafik är den dominerande bullerkällan följt av spårtrafik och flygtrafik. Utöver upplevd störning kan utsatthet för buller påverka vår prestation, inlärning och sömn negativt.

Botkyrkas översiktsplan (2014) beskriver att buller från Södertäljevägen, Dalvägen, Hågelbyleden, Huddingevägen, tunnelbanan, pendeltågen och Grödingebanan bidrar till att närliggande tätortsområden är bullerutsatta.

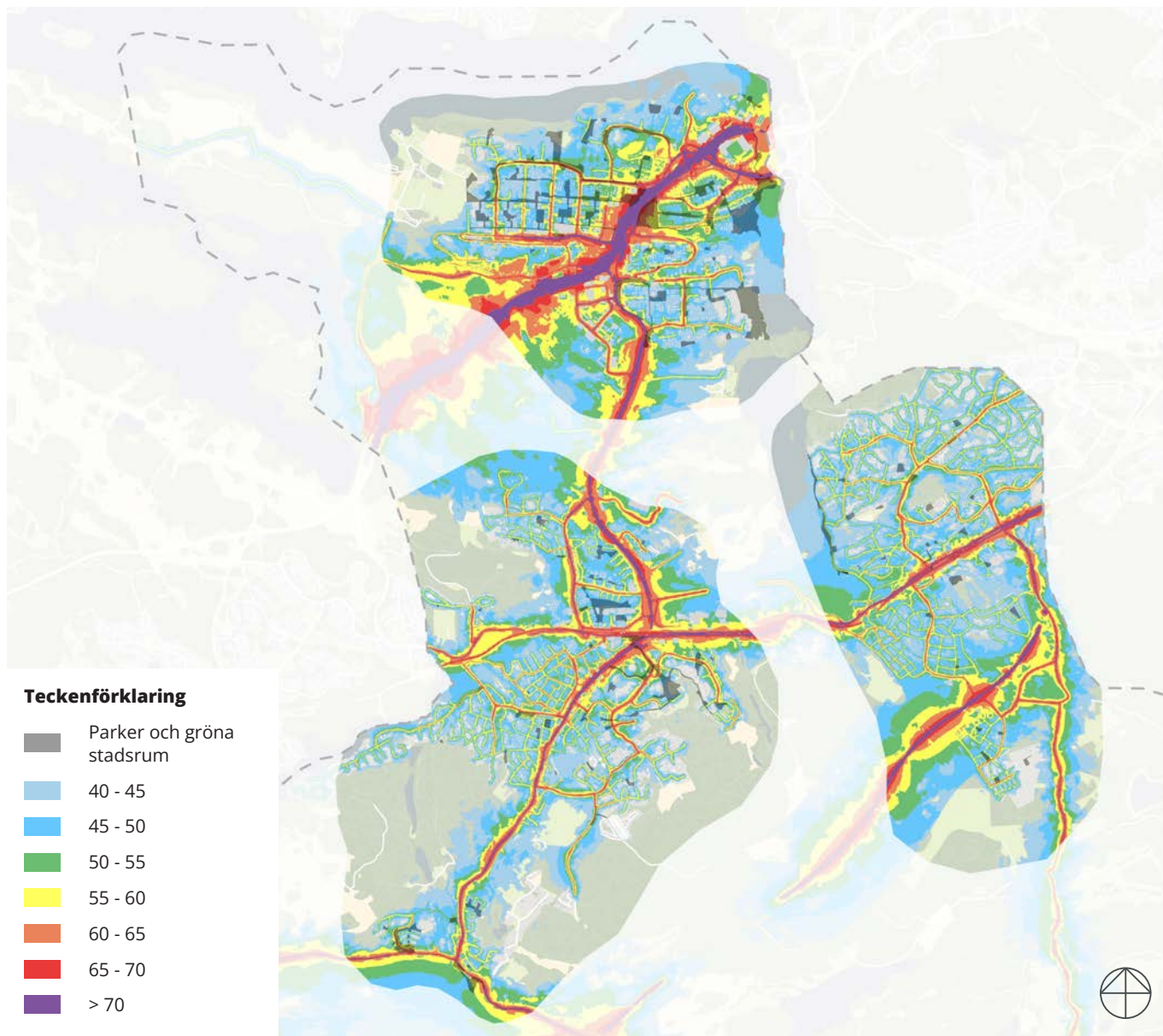
I kommunens södra delar (utanför kartbilden) går det att hitta så kallade tysta områden, vilket är områden med begränsad förekomst av buller.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Det finns flera åtgärder som kan implementeras för att minska buller, exempelvis med hjälp av reglerande ekosystemtjänster. För strategier som kopplas till dessa, se sidan 51.

Det är viktigt att arbeta aktivt med ljudbilden i stadsrummet. En strategisk placering av lekplatser och spontanidrottsplatser kan ge lokal påverkan på ljudmiljön för intilliggande miljöer och bostäder.

Fler invånare kan upptäcka tysta områden i naturen genom information och förtydligande av de gröna stråk som leder dit.

Figur 38. Ekvivalent ljudnivå för dygn i db(A) för väg och järnväg. Källa: Botkyrka kommun, 2020. Skala 1:80 000/A4.

Bostadsnära natur

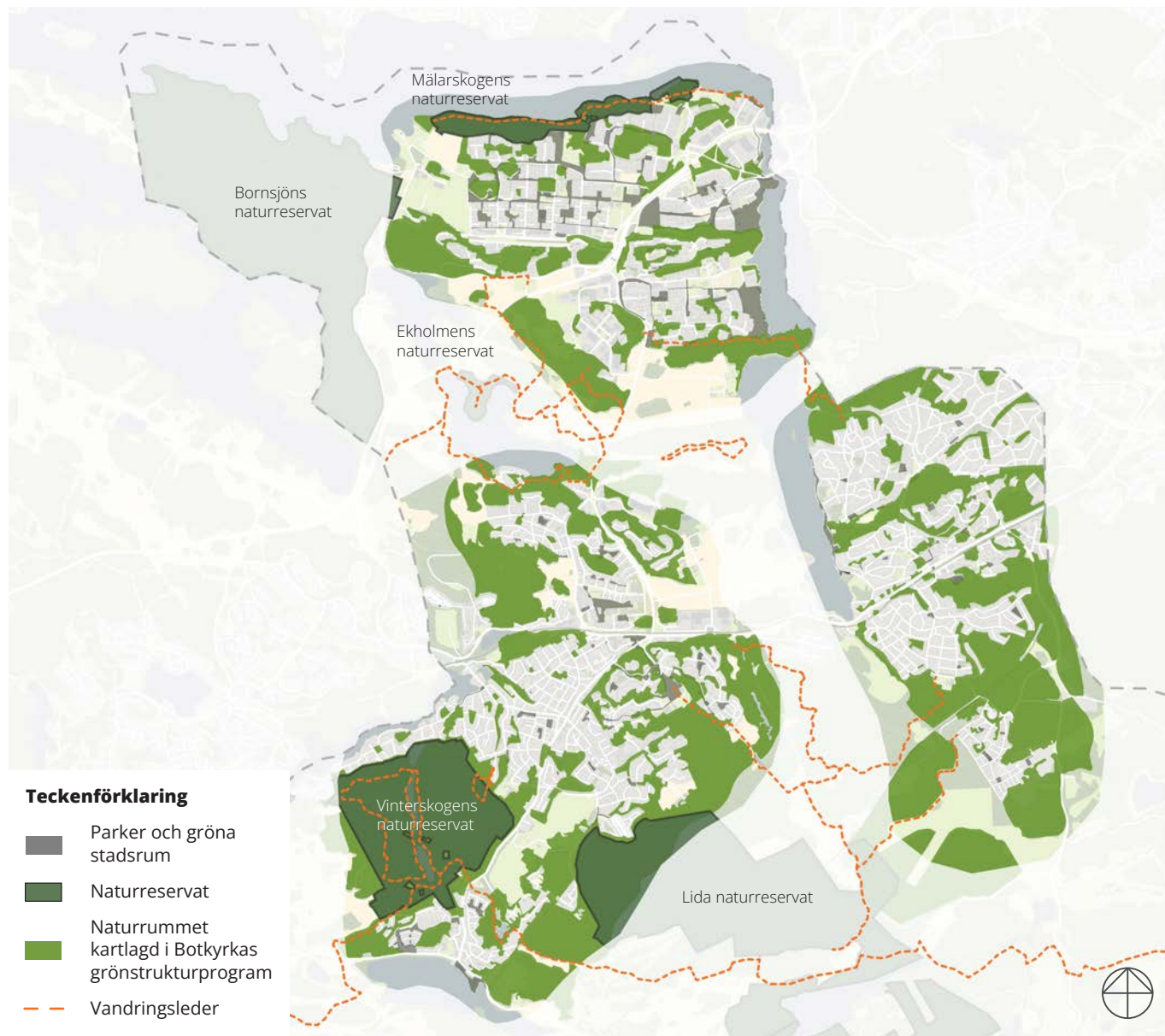
I Botkyrkas grönstrukturprogram (2021) kartlades den bostadsnära naturen i typologin "Naturrummet", som skapar en samlad bild av den oprogrammerade naturen i staden. Fem naturreservat ligger inom eller angränsande till kommundelarna. I de södra delarna av Botkyrka kommun, utanför kartbilden, finns fler stora naturområden som är en tillgång även för invånarna i de norra kommundelarna.

Längs Botkyrkas sjöstränder finns strandpromenader och områden för rekreation. På en översiktlig planeringsnivå finns ambitionen att knyta samman promenaderna och skapa längre, sammanhängande stråk med vattenkontakt. I kommundelarnas utkanter finns vandringsleder som löper genom naturreservaten och de större sammanhängande skogsområdena. Vandringslederna skapar ett nätverk av stråk som knyts samman med de många gröna stråken som går genom naturmark, särskilt i Tullinge och i delar av Tumba. De gröna stråken kopplar samman naturrummet och utgör en viktig del av den bostadsnära naturen.

Strategier för parker och gröna stadsrum

I Botkyrkas grönstrukturprogram (2021) fastställs att kopplingar mellan stad och land ska skapas. Den bostadsnära naturen ska tillgängliggöras genom att förstärka kopplingar mellan tätortsbebyggelsen och natur- och friluftsområden.

Naturportar och vägvisare ska finnas för att få fler att hitta ut i naturen. Friluftsentrén i Storstretsparken och skyltprogrammet för Mälarpromenaden är exempel där strategin redan implementerats och kan inspirera till framtida åtgärder. Fler strategier för gröna stråk genom naturmark och strandpromenader hittas på sidan 27.

Figur 39. Karta över natur- och friluftsområden. Skala 1:80 000/A4

Hundrastgårdar

Förutsättningar

I Botkyrka kommun finns 54 hundar per 1 000 invånare, vilket gör Botkyrka till den tredje minst hundtäta kommunen i landet. I dagsläget finns inga riktlinjer i kommunen för vare sig hundrastgårdarnas placering eller deras innehåll.

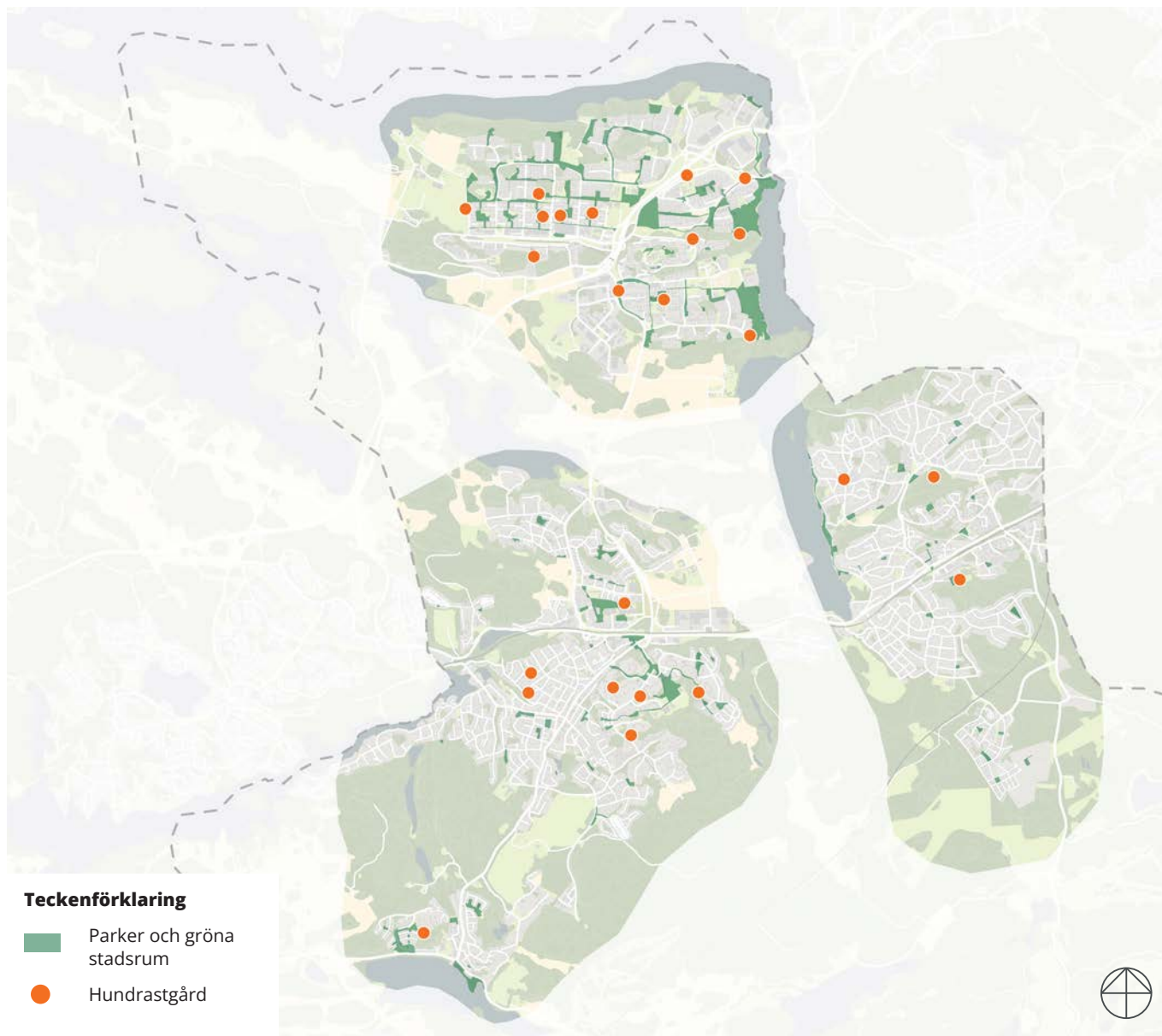
En hundrastgård är ett mindre inhägnat område med gräs, grus eller naturmark som underlag. Hundrastgården har en skylt med ordningsregler och vanligtvis en skräpkorg och en bänk. Vissa hundrastgårdar har utrustning i form av stenar eller stockar. Hundrastgårdarna är också en social mötesplats för områdets hundägare och kan ha en trygghetsskapande funktion.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Hundrastgårdar bör vara placerade på avstånd från bostadsbebyggelse. Hundskall uppnår höga ljudnivåer och kan upplevas störande, vilket riskerar att skapa konflikter mellan hundägare och närboende.

Lämpliga placeringar för hundrastgårdar utreds utifrån behov i grannskapet. Lämpliga placeringar är till exempel vid gröna stråk genom naturmark eller i anslutning till landskapsparker, där många promenerar med hund.

Hundrastgårdar kan utrustas med mångfunktionellt innehåll. Exempelvis kan stockar och stubbar både bidra till stimulerande lek för hundar och till biologisk mångfald.

Figur 40. Karta över hundrastgårdar. Skala 1:80 000/A4

Tillgångsanalyser

Ett av målen i *Botkyrkas grönstrukturprogram* (2021) är att kommunens grönområden ska skapa möten och vara lätta att nå. En metod för att uppnå detta är att planera för god parktillgång för kommunens invånare, utifrån avstånd mellan park och bostad. De fastställda avstånden för god parktillgång är:

Stadsdelspark: 300 m från bostad

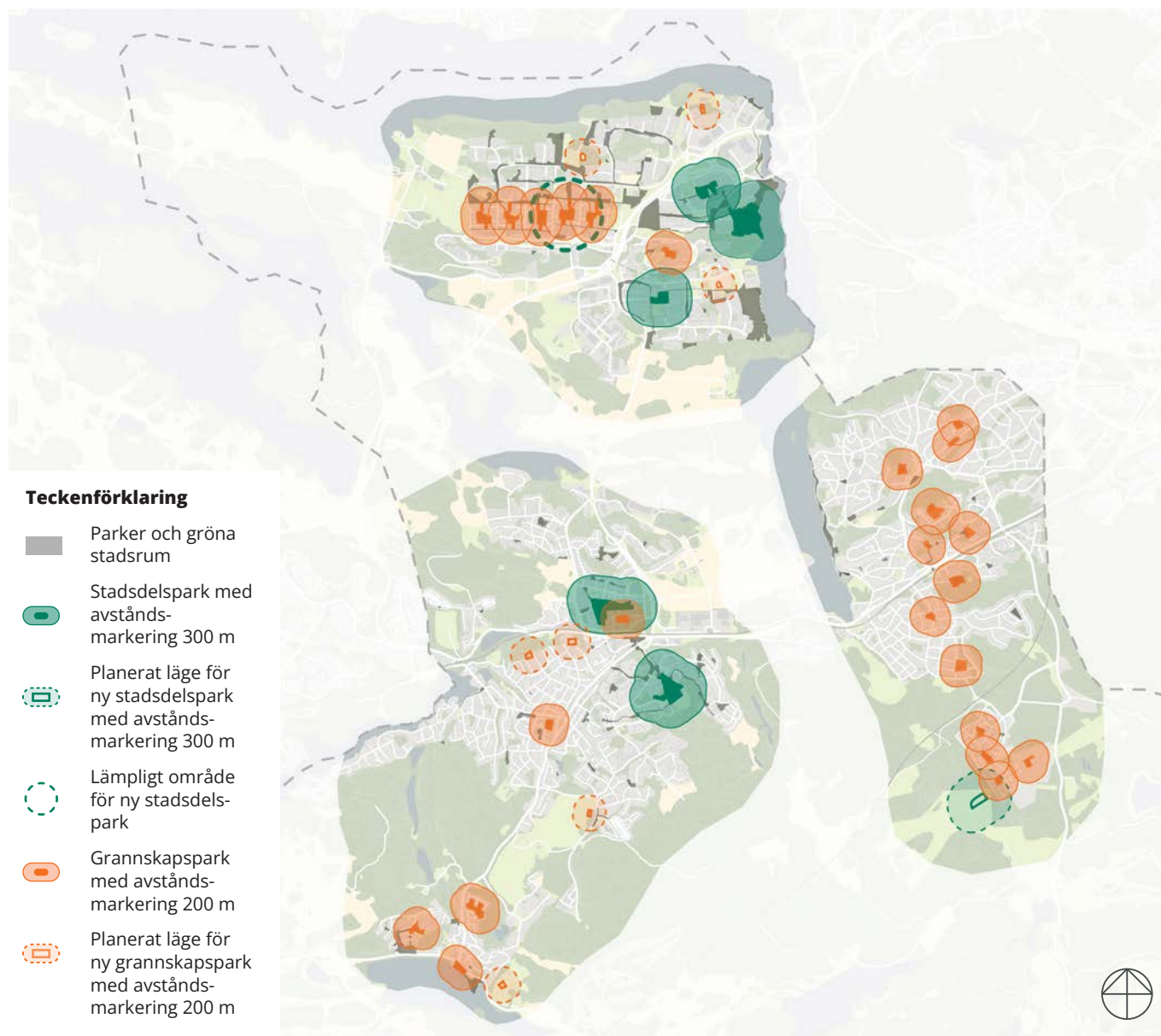
Grannskapspark: 200 m från bostad

Lekplats: 300-500 m från bostad

Förutsättningar och strategier för stadsdelsparker hittas på sidan 19, för grannskapsparker på sidan 20 och lekplatser på sidorna 29-30.

I analyskartan (fig. 42) redovisas vilka områden som har god parktillgång enligt avståndsmålen. Stora delar av kommunens invånare har tillgång till antingen en stadsdelspark eller grannskapspark inom avståndsmålen, men få bor tillräckligt nära båda parktyperna.

Tillgångsanalyserna ger en begränsad bild av verkligheten och säger inget om innehållet i resten av den bostadsnära grönstrukturen. Stadsdels- och grannskapsparker ger en samlad tillgång till både friyta, programmerad lek samt plats för möten och umgänge. I de bostadsområden som inte har parktillgång enligt målet är det extra viktigt att säkerställa att grönstrukturen erbjuder funktioner och upplevelsevärden. Allmänningar ger tillgång till friyta för oprogrammerade aktiviteter och lekplatser bidrar med lek- och samlingsfunktioner. Längs gröna stråk finns plats för rekreation. Torg och noder utgör samlingsplatser.

Figur 42. Tillgångsanalyser av stadsdelsparker och grannskapsparker. Skala 1:80 000/A4

Tillgång till stadsdelsparker

Förutsättningar

Idag finns stadsdelsparker i Fittja, Alby, Tumba och Storvreten och det finns planer på en ny stadsdelspark i anslutning till nyexploatering i Riksten. I dagsläget saknar flera bostadsområden en stadsdelspark, vilket leder till att målet för avstånd mellan park och bostad inte uppfylls i stora delar av kommunen.

Strategier för parktillgång

Stadsdelsparker är ytkrävande, vilket innebär att det finns få platser i befintliga bostadsområden där det finns utrymme att anlägga en stadsdelspark. Anpassning och utveckling av befintliga parker är därför en strategi som kan övervägas. Stora grannskaps- och landskapsparker är parktyper där kriterierna för en stadsdelspark kan uppnås, och kan därför vara lämpliga för anpassning.

Kommundelen Hallunda-Norsborg är tätbefolkad och i behov av en stadsdelspark som kan utgöra områdets hjärta. Grannskapsparken Blåklintsparken, belägen norr om Hallunda centrum, har ett centralt läge och en mångfald av funktioner och upplevelsevärden. Parken bedöms ha goda förutsättningar för att omkategoriseras till en stadsdelspark.

I Vårsta strandpark finns oprogrammerade friytor i anslutning till parken och har potential att utvecklas till stadsdelspark genom tillägg av funktioner och upplevelsevärden som tilltalar fler målgrupper. Ett hinder är Nynäsvägen, som utgör en barriär och separerar parken från centrala Vårsta.

Tillgång till grannskapsparker

Förutsättningar

I dagsläget har grannskapsparkerna en ojämn fördelning mellan kommundelarna. Vissa bostadsområden har god närhet till flera grannskapsparker medan andra helt saknar tillgång. I kommande exploateringsprojekt finns generellt en ny grannskapspark inplanerad i varje nytt bostadsområde.

Strategier för parktillgång

I områden där flera grannskapsparker ligger nära varandra ska en områdesanalys utreda vilka funktioner och värden som tillgodoses i parkerna. När parktillgången är god finns möjligheten att renodla de olika grannskapsparkerna så att de anpassas efter grannskapets behov.

Tillgången på grannskapsparker är låg i de tätbefolkade områdena Fittja och Alby. Det vägs upp av den goda tillgången till stadsdelspark, men det är viktigt att den övriga grönstrukturen i kommundelarna innehåller de funktioner som annars tillgodoses i grannskapsparker.

Tullinge och Riksten har stort utbud av grannskapsparker. Många är dock små och har en begränsad variation i innehåll. Flera av grannskapsparkerna har snarare karaktären av lekplatser. Detta ger en missvisande bild av parktillgången och det finns behov av fler umgängesytor för grannskapet i vissa områden inom kommundelarna.

Tillgång till lekplatser

Förutsättningar

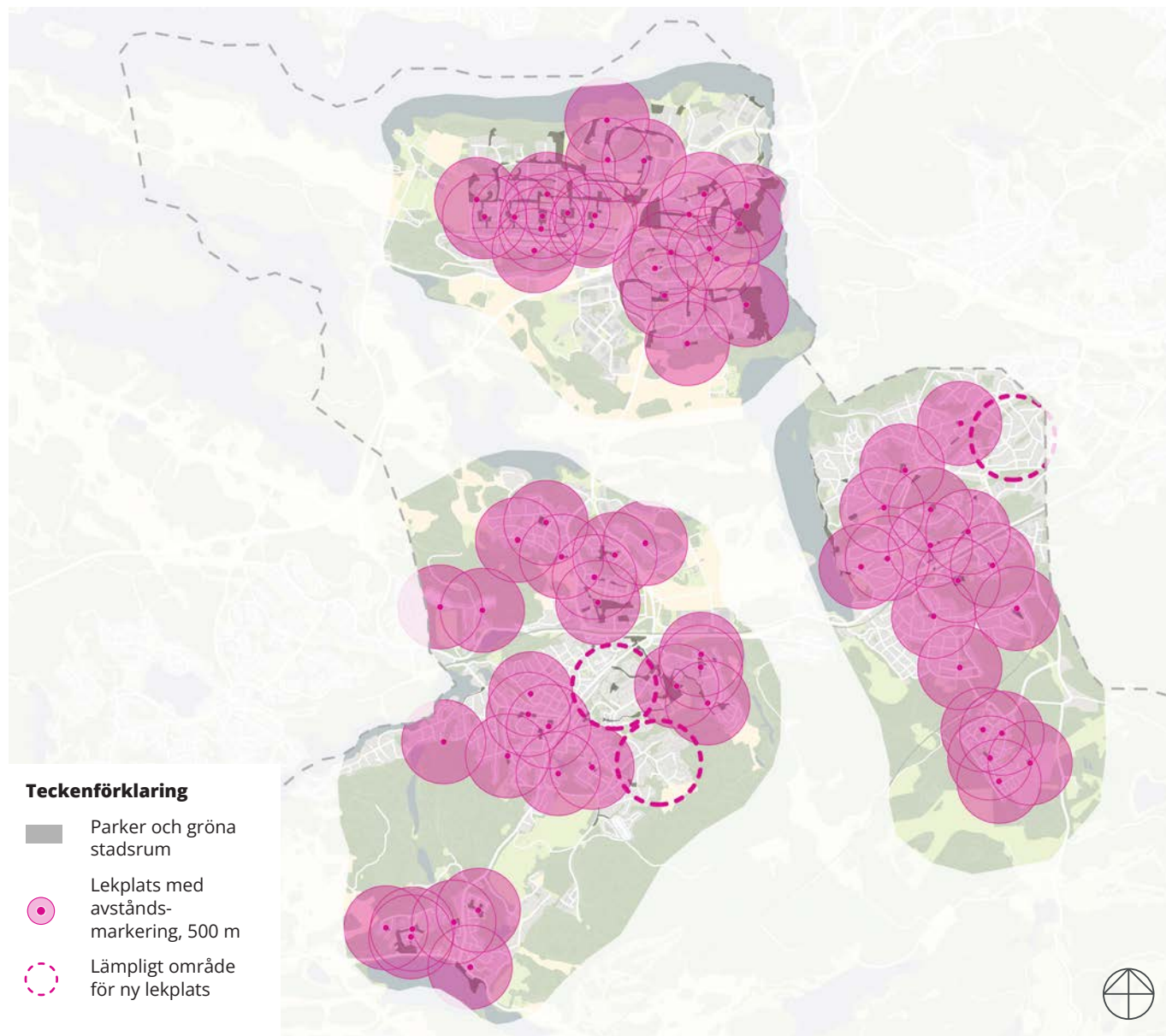
I analyskartan (fig. 43) är samtliga av kommunens lekplatser på allmän platsmark redovisade. Det innebär att också lekplatser i grannskapsparker, stadsdelsparker och landskapsparker visas i kartan. Analysen visar att tillgången på lekplatser i alla tre kommundelar generellt är god. Bristande tillgång finns främst i kommundelar med en stor andel småhus.

Strategier för lekplatstillgång

I de småhusområden där lekplatser saknas bör man utreda om grannskapet är i behov av lekplats, och om det finns möjlighet att inrymma en ny lekplats. I Grönstrukturprogrammets (2021) åtgärdslista står till exempel att en ny lekplats i Tullinge parkhem ska utredas.

Vid nyanläggning av lekplatser ska befintliga lekplatser inom 500 meter analyseras för att utreda vilka lekvärden som redan tillgodoses i närområdet.

Analyskartan (fig. 43) visar inte vilken typ av lekvärde lekplatserna innehåller eller vilken åldersgrupp de vänder sig till. För att skapa variation av olika typer av lekmiljöer, anpassade till olika åldrar och utmaningsnivåer, måste ytterligare analyser genomföras. Stora lekplatser kan med fördel innehålla lek för flera åldrar, medan mindre lekplatser kan rikta sig mot en åldersgrupp.

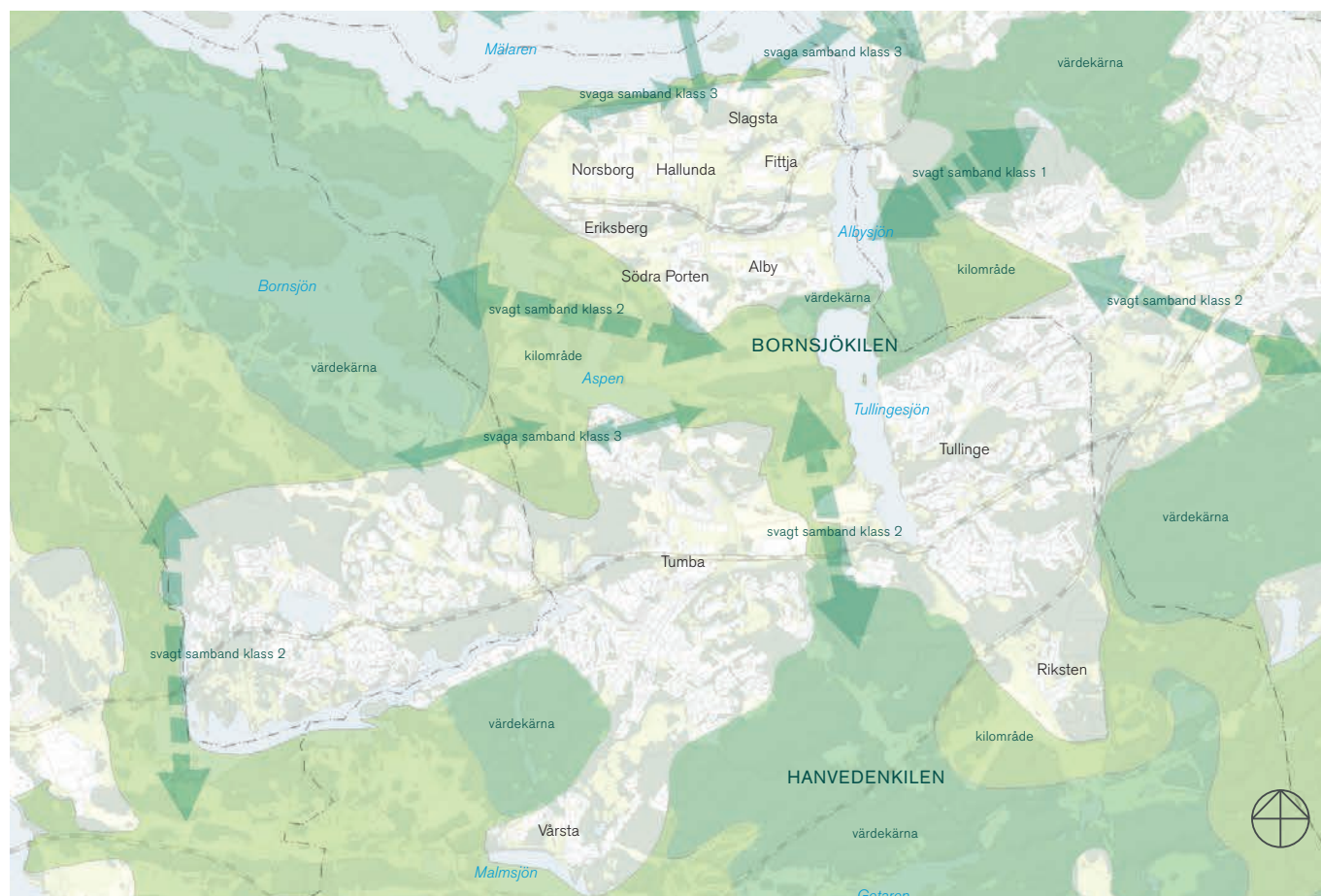
Figur 43. Tillgångsanalys av lekplatser med avståndsmarkering 500 meter. Skala 1:80 000/A4

3. KLIMAT OCH EKOLOGI

Botkyrkas parker och gröna stadsrum knyter samman kommunen med den större regionala grönstrukturen. En kvalitativ och sammanhållen grönstruktur, som erbjuder en mångfald av ekosystemtjänster, bidrar till ett hållbart samhälle.

Regional grönstruktur

Botkyrkas grönstruktur ingår som en viktig del i den regionala grönstrukturen. I den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen (RUF 2050) beskrivs hur grönstrukturen byggs upp av tio gröna kilar med gröna värdekärnor. Genom Botkyrka kommun går två av dessa, Bornsjökilen i norr och Hanvedenkilen i sydost. I Botkyrkas översiktsplan (2014) formuleras att kommunens ambition att utveckla de gröna områdenas värden och att kompensera för ingrepp i de gröna kilarnas kanter. Detta kan ske i form av exempelvis passager eller åtgärder som stärker naturvärden. Därtill kommer det övergripande målet att upprätthålla gröna samband för att skapa en kontinuerlig och sammanhängande grönstruktur. Arbetet med Botkyrkas parker och allmänna platser ansluter till denna målsättning, då åtgärder på lokal nivå spelar stor roll i skapandet av en robust och sammanhållen grönstruktur.

Figur 44. Kartläggning över värdekärnor, kilområden och svaga samband från RUF 2050. Källa: Botkyrkas grönstrukturprogram (2021), s 15

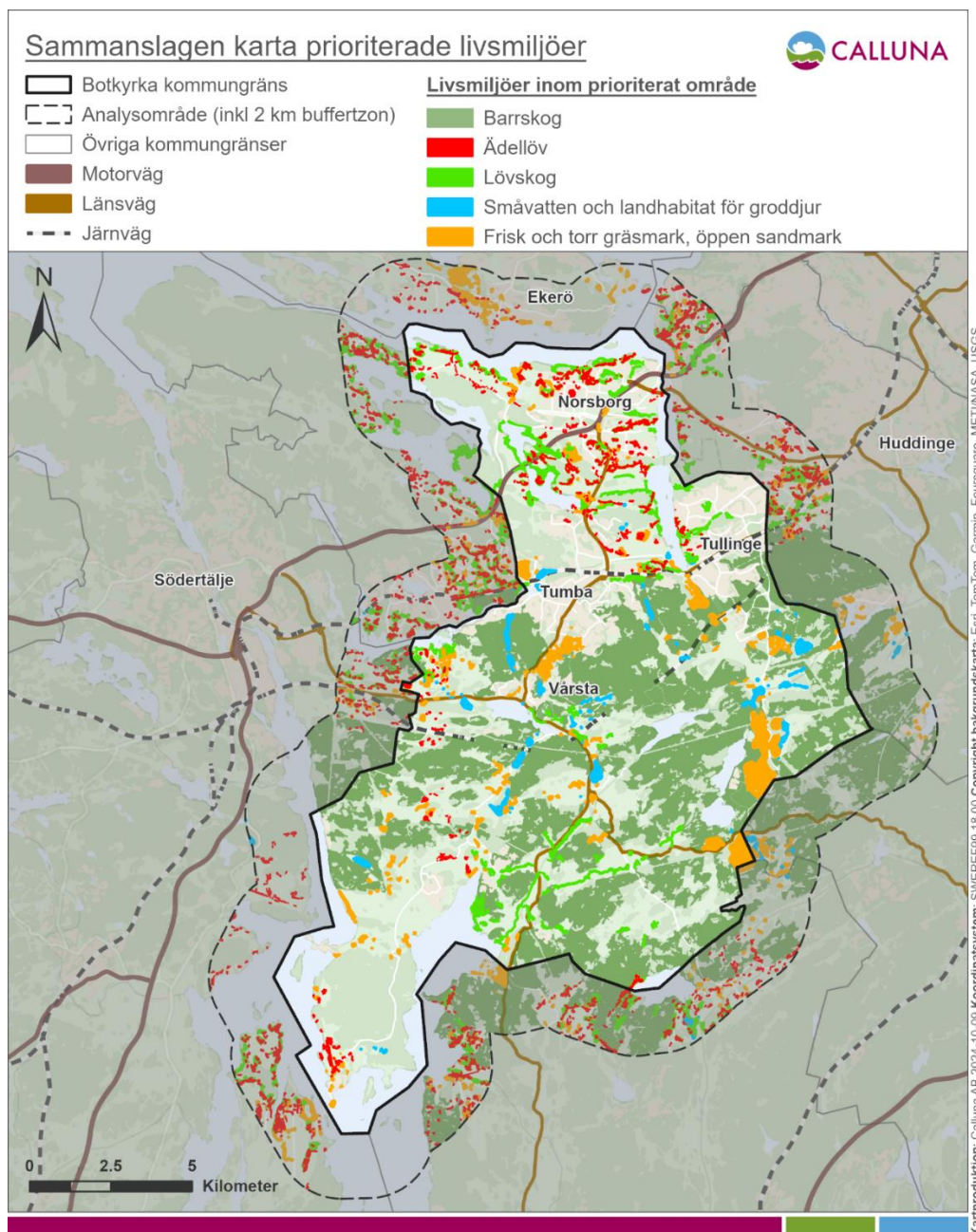
Biotoper och livsmiljöer

I *Botkyrkas grönstrukturprogram* (2021) har tre olika naturtyper identifierats som biotoper i kommunens tätortsnära landskap. Naturtyperna är barrskog, ädellövskog och öppen gräsmark. Viktiga spridningssamband för barrskogar hittas främst utanför de bebyggda tätortsområdena, men i tätorternas parker och gröna stadsrum finns en stor potential att utveckla samband för ädellövskog och öppna gräsmarker.

Under 2024 genomfördes landskapsekologiska analyser med syftet att kartlägga starka och svaga ekologiska samband i kommunen (Calluna, 2024). Utredningen visar var områden med värdefulla livsmiljöer och spridningsvägar finns på kommunal nivå. Kartan (fig. 45) visar att det finns prioriterade livsmiljöer i stora delar av parkprogrammets avgränsningsområde. Mellan de prioriterade livsmiljöerna finns spridningssamband som kan stärkas och sammankopplas.

Läsanvisning

Informationen i detta avsnitt baseras på fakta från Boverkets kunskapsbank, Naturvårdsverket, samt dokument som tagits fram av Region Stockholm och Botkyrka kommun. Information om hur Botkyrka kommun arbetar på kommunal skala med frågor som rör grön- och blåstruktur finns i *Botkyrkas översiktsplan* (2014), *Botkyrkas blå värden - Vattenprogram för Botkyrka kommun* (2023) samt i *Botkyrkas grönstrukturprogram* (2021).

Figur 45. Karta över livsmiljöer som ligger inom prioriterade områden för de sju olika karterade habitatnätverken.
Källa: Ekologiska samband i Botkyrka kommun (Calluna, 2024), s 41

Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är ett begrepp som används för att beskriva de funktioner hos ekosystemen som är till nytta för människan. Allt från rening av luft och vatten till naturupplevelser som ger mentalt välbefinnande är exempel på tjänster som de ekologiska systemen bidrar med helt gratis. Naturvårdsverket använder sig av följande definition:

Ekosystemtjänster är alla produkter och tjänster som ekosystemen ger människan och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet.

Begreppet ekosystemtjänster är ett sätt att beskriva och synliggöra hur våra samhällen är beroende av, och samtidigt kan dra nytta av, fungerande ekologiska system. Att arbeta med att stärka ekosystemtjänster i Botkyrkas offentliga utemiljöer är viktigt. Det skapar goda förutsättningar för en mångfunktionell och robust grönstruktur, som kan bidra med bättre livskvalitet och välmående till en lägre kostnad för Botkyrkas invånare.

Ekosystemtjänster delas vanligen upp i fyra underkategorier: stödjande, reglerande, försörjande och kulturella ekosystemtjänster. De olika kategorierna bidrar med olika kvaliteter för människor och för den byggda miljön.

Eftersom produktion av råvaror inte sker på allmän platsmark är försörjande ekosystemtjänster inte relevanta i parkprogrammet. Matproduktion i form av stadsodling, eller fruktträd och bärbuskar på kommunens mark, kan med fördel stärkas men är främst en kulturell ekosystemtjänst.

Figur 46. Symboler för stödjande, reglerande, försörjande och kulturella ekosystemtjänster. Illustration: The New Division/Boverket

Stödjande ekosystemtjänster

Förutsättningar

Denna kategori utgörs av ekosystemens grundläggande funktioner. Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, livsmiljöer, naturliga kretslopp och jordmånsbildning är förutsättningar för att de övriga ekosystemtjänsterna ska fungera.

Biologisk mångfald kan beskrivas som naturens variationsrikedom genom dess mångfald av arter, naturtyper och livsmiljöer. För att upprätthålla en hög biologisk mångfald måste olika arter kunna röra sig genom olika naturområden. Hårdgjorda stadsmiljöer kan utgöra barriärer som bryter upp ekosystemen i mindre enheter, vilket minskar den biologiska mångfalden.

I kommunens värdering av biologisk mångfald (fig. 48) förekommer de högsta värdena för biologisk mångfald i de större, sammanhängande skogsområdena som omger de bebyggda områdena. I tätorterna har den biologiska mångfalden ofta ett lågt värde. Här ger småskaliga och isolerade livsmiljöer en svag ekologisk infrastruktur där den byggda miljön utgör barriärer för arternas spridningsvägar.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Genom att skapa variationsrika landskap med en mångfald av livsmiljöer skapas förutsättningar för en bättre sammanhållen grönstruktur. Att anlägga blommande ängar, skapa flerskiktade buskbestånd och plantera och bevara träd för att skapa en varierad åldersfördelning är exempel på åtgärder som kan stärka de stödjande ekosystemtjänsterna.

1.1 BIOLOGISK MÅNGFALD

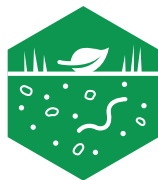
1.2 EKOLOGISKT SAMPEL

1.3 LIVSMILJÖER

1.4 NATURLIGA KRETSLOPP

1.5 JORDMÅNSBILDNING

Figur 47. Symboler för stödjande ekosystemtjänster. Illustration: The New Division/Boverket

Figur 48. Värdering av biologisk mångfald. Källa: Botkyrkas grönstrukturprogram (2021), kartbilaga, s 21

Reglerande ekosystemtjänster

Förutsättningar

De reglerande ekosystemtjänsterna bidrar till att trygga och stabilisera vår livsmiljö, till exempel genom rening av luft och vatten, reglering av lokalklimat och buller, skydd mot extremväder, erosion och skadedjur, samt pollinering av nyttoväxter.

I de pågående klimatförändringarna är reglerande ekosystemtjänster extra viktiga att värna. De upprätthåller en balans i naturen, som hjälper till att mildra de effekter som drabbar samhället på grund av den globala uppvärmningen. Naturens självreglerande kapacitet har möjlighet att hantera flera funktioner samtidigt, ofta bättre än tekniska system.

I kommunens hårdgjorda miljöer, exempelvis torg, är reglerande ekosystemtjänster ofta underutvecklade. Dessa platser är ofta känsliga för urbana värmeeffekter och översvämningar samt utsatta för buller. Att stärka de reglerande ekosystemtjänsterna i hårdgjorda miljöer är av största vikt för att göra kommunen mer motståndskraftig inför ett klimat som står inför förändring.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Vid gestaltning av hårdgjorda miljöer, exempelvis torg och noder, ska växtbäddar ha kapacitet att ta hand om och fördröja dagvatten. Trädplanteringar kan både ge skugga till lekplatser och svalka varma stadsmiljöer.

För att gynna pollinatörer kan områden med stora klippta gräsytor omvandlas till ängar. Vid nyplantering av träd och buskar kan man med fördel plantera olika pollinerande arter, gärna med blomning utspridd över säsongen, vilket bidrar till en god livsmiljö för insekter över hela året.

Jämfört med stödjande ekosystemtjänster, som förutsätter väletablerade och sammanhängande grönytor och som därför är svåra att ersätta, finns flera exempel på åtgärder där reglerande ekosystemtjänster går bra att nyskapa. Nyanlagda småvatten och mindre våtmarker bidrar med både rening och reglering av dagvatten samtidigt som de fungerar som översvämningssytor vid skyfall och bidrar med biologisk mångfald. Nyplanterade träd och grönytor fördröjer dagvatten i skelettjor och ger skugga, vilket förbättrar lokalklimatet.*

Delar av Botkyrka kommun är utsatt för buller och den gröna infrastrukturen kan aktivt nyttjas för att mildra ljudmiljön genom nyplantering och strategisk placering av vegetation i bullerstörda miljöer. Mjuk, vegetationsbeklädd mark absorberar ljudvågor medan hårdgjorda ytor reflekterar buller. Vegetationen bör vara tät och substratet luftigt och ojämnt för bästa effekt. Bullerskärmar kan med fördel kompletteras med vegetation på båda sidorna.

* Verktøy från Botkyrkas grönstrukturprogram (2021).

2.1 REGLERING AV
LOKALKLIMAT

2.2 EROSIONSSKYDD

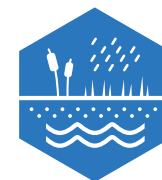
2.3 SKYDD MOT
EXTREMVÄDER

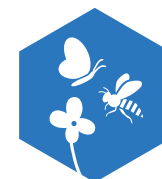
2.4 LUFTRENING

2.5 REGLERING AV BULLER

2.6 RENING OCH
REGLERING AV VATTEN

2.7 POLLINERING

2.8 REGLERING AV SKADEDJUR
OCH VÄXTER

Figur 49. Symboler för reglerande ekosystemtjänster. Illustration: The New Division/Boverket

Kulturella ekosystemtjänster

Förutsättningar

De kulturella ekosystemtjänsterna ger oss upplevelsevärden och livskvalitet från vistelse i natur och grönska. De är viktiga för vårt fysiska och psykiska välbefinnande, ger kunskap och inspiration, och åskådliggör vårt natur- och kulturarv.

Botkyrkas rika kulturarv utgörs av både byggda och naturliga element. Eftersom kommundelarna till stor del omgärdas av naturområden är tillgången till motionsstigar och friluftsliv mycket god. Parker och grönområden erbjuder mötesplatser för människor från olika åldrar och bakgrunder, samtidigt som här också finns rum för vila och avkoppling.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Mångfunktionella ytor är platser i staden som är rika på både sociala och ekologiska kvaliteter och som bidrar till människornas hälsa och välbefinnande. Genom att anlägga mångfunktionella ytor med plats för både biologisk mångfald och människors rekreativa behov kan ökade kvaliteter skapas i stadsrummet.*

De större parkområdena intill de nyligen anlagda dagvattendammarna i Botkyrka är exempel på mångfunktionella ytor. Dammarna bidrar med rening och fördröjning av dagvatten samtidigt som de har rekreativa värden. Träden som planterats bidrar med skugga. I dagvattenparkerna samverkar reglerande och kulturella ekosystemtjänster.

Öppna, klippta gräsytor utgör en stor del av kommundelarnas grönsstruktur. Ytorna kan både infiltrera och rena dagvatten, samtidigt som de kan användas för bollspel eller picknick. Om gräsyterna inte nyttjas och upplevs som överblivna bidrar de inte med kulturella ekosystemtjänster. Ytorna kan fortfarande bidra med reglerande ekosystemtjänster genom exempelvis fördröjning av dagvatten.

Det är viktigt att fortsätta arbeta med att synliggöra och tillgängliggöra kommundelarnas park- och naturmark. En strategi är att skapa tydliga och välkomnande gröna kopplingar och entréer, som knyter samman och lockar till vistelse i Botkyrkas grönområden. Att förstärka de upplevelsevärden som finns och är karaktäriserande för Botkyrkas identitet, som vattenkontakt, utblickar och den rumsliga utomhusupplevelsen är viktigt. Information om natur- och kulturvärden hjälper till att synliggöra de kvaliteter som finns i Botkyrka.

Genom att förstärka de gröna mötesplatserna nära bostäder skapas en mångfald av natur- och kulturvärden som stadsodling, områden för fysisk aktivitet, blomprakt och årstidsvariation i invånarnas närmiljö.

* Verktøy från Botkyrkas grönsstrukturprogram (2021).

4.1 FYSISK HÄLSA

4.2 MENTALT
VÄLBEFINNANDE

4.3 KUNSKAP
OCH INSPIRATION

4.4 SOCIAL INTERAKTION

4.5 KULTURARV
OCH IDENTITET

Figur 50. Symboler för stödjande ekosystemtjänster.
Illustration: The New Division/Boverket

Skyfallshantering

Förutsättningar

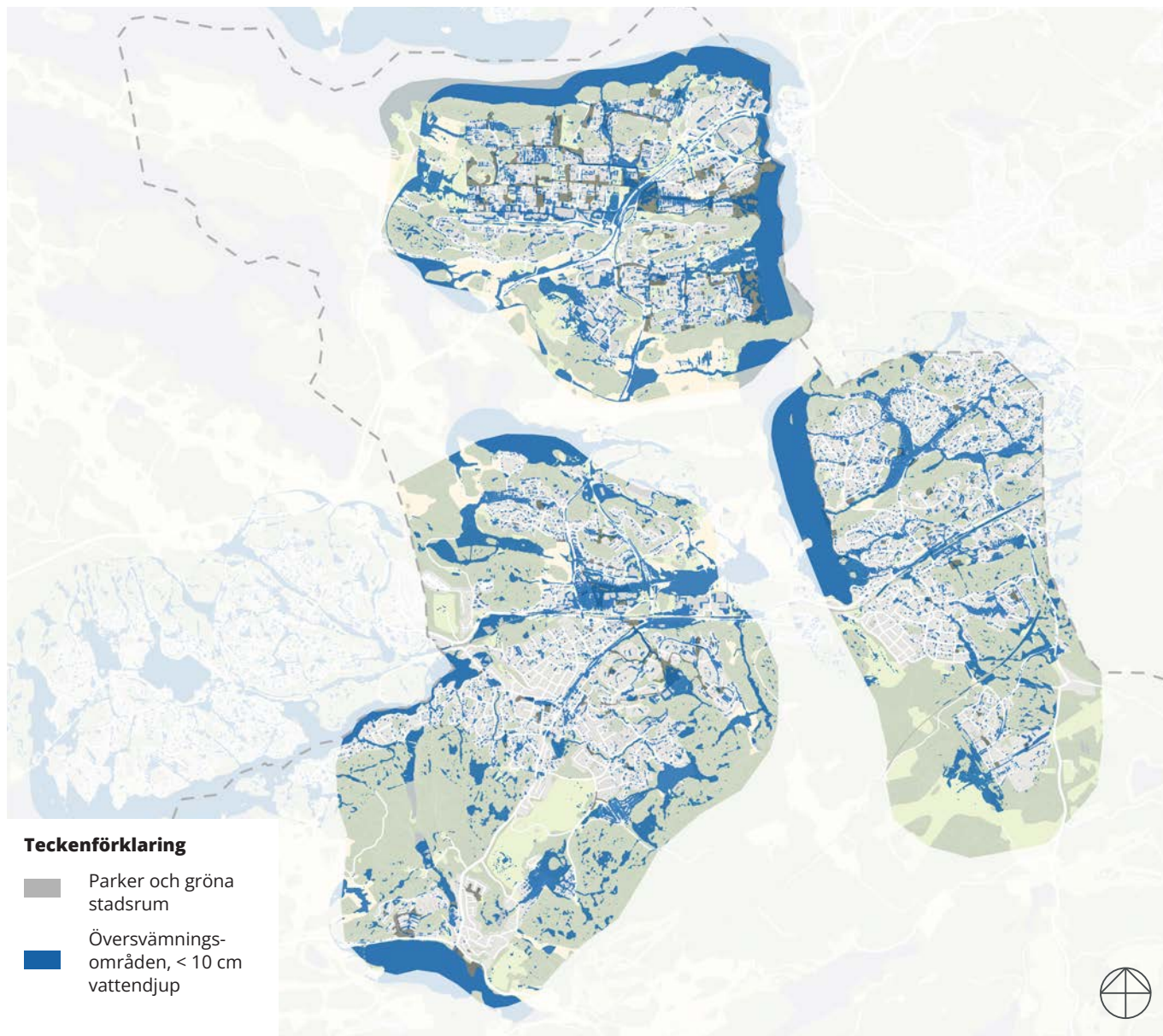
Skyfall är kraftiga regn där det kommer en stor mängd regnvatten på kort tid. SMHI definierar skyfall som minst 50 mm regn på en timme, eller minst 1 mm på en minut. I och med de pågående klimatförändringarna förväntas skyfallens frekvens och intensitet öka. Det innebär ökade krav på att hantera de stora flödena av vatten som annars riskerar att leda till översvämningar.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Botkyrkas parker och gröna stadsrum ska hjälpa till att dämpa effekterna av skyfall. Öppna grönytor nyttjas för lokal dagvattenhantering genom sin förmåga att fördröja och infiltrera stora mängder regnvatten och fungerar även som översvämningssytor. Bladverken hos stora träd kan fånga upp och fördröja upp till hundra gånger mer regnvatten än små träd. Att skydda och vårda stora träd och samtidigt plantera nya träd är en viktig strategi.

Höjdsättning och avrinningsstråk är en viktig aspekt vid upprustning och omgestaltning av parker och gröna stadsrum. I områden med ökad risk för översvämningar vid skyfall (fig. 51) ska skyfallshantering vara i fokus.

Genom att planera för mångfunktionella ytor kan Botkyrkas parker och gröna stadsrum erbjuda flera olika ekosystemtjänster samtidigt.

Figur 51. Skyfallskartering med översvämningssområden vid 100-årsregn.
Källa: Länsstyrelsen Stockholm. Skala 1:80 000/A4.

Dagvattenhantering

Förutsättningar

Dagvatten är det regn- och smältvatten, och ibland uppträngande markvatten, som tillfälligt rinner på markytan. I bebyggda områden samlas dagvatten på exempelvis vägar, tak och parkeringsplatser. I naturen infiltreras större delen av dagvattnet i marken innan det leds ut i vattendrag, men på hårdgjorda ytor i urbana miljöer ökar mängden dagvatten då vattnet inte kan infiltreras. På hårdgjorda ytor samlas även föroreningar, vilket fångas upp av dagvattnet som inte sällan leds orenat till ledningar som mynnar ut i sjöar och vattendrag.

Huvudlinjen i Botkyrka kommuns dagvattenstrategi är att dagvatten ska tas hand om lokalt, till exempel genom infiltration i grönytor. Sådana öppna system ska prioriteras före slutna underjordiska ledningssystem. När detta inte är möjligt ska dagvattnet fördröjas innan det leds bort.

Figur 52. Fördröjande dagvattendammar i Lottalunds dagvattenpark.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Andelen hårdgjorda ytor som samlar dagvatten ökar i takt med att bebyggelsen förtätas. En strategi för fördröjning och rening av dagvatten i Botkyrkas tätortsnära grönområden genom lokal dagvattenhantering är av största vikt. I parker och grönområden kan svackdiken och förstärkning av vegetationsytor i lågpunkter användas för dagvattenhantering. På torg och i gatumiljöer kan växtbäddar, till exempel nedsänkta regnbäddar, både fördröja och rena vatten.

För att minska tillförsel av föroreningar till sjöar och vattendrag har flera dagvattendammar anlagts i kommunen, bland annat i Fittja äng och Lottalund. Dagvattenanläggningar är ytkrävande och placeringen förutsätter lämpliga marknivåer och att de ersätter ett befintligt system med ledningar under mark som tidigare letts ut i ett vattendrag. Tekniska anläggningar som tillkommer i parkmark måste utformas så att upplevelsevärdena i parken inte påverkas negativt. Möjligheten att vistas i området ska inte försämrats. Rätt utformad kan en dagvattendamm skapa mervärden i en parkmiljö.

Klimatreglering

Förutsättningar

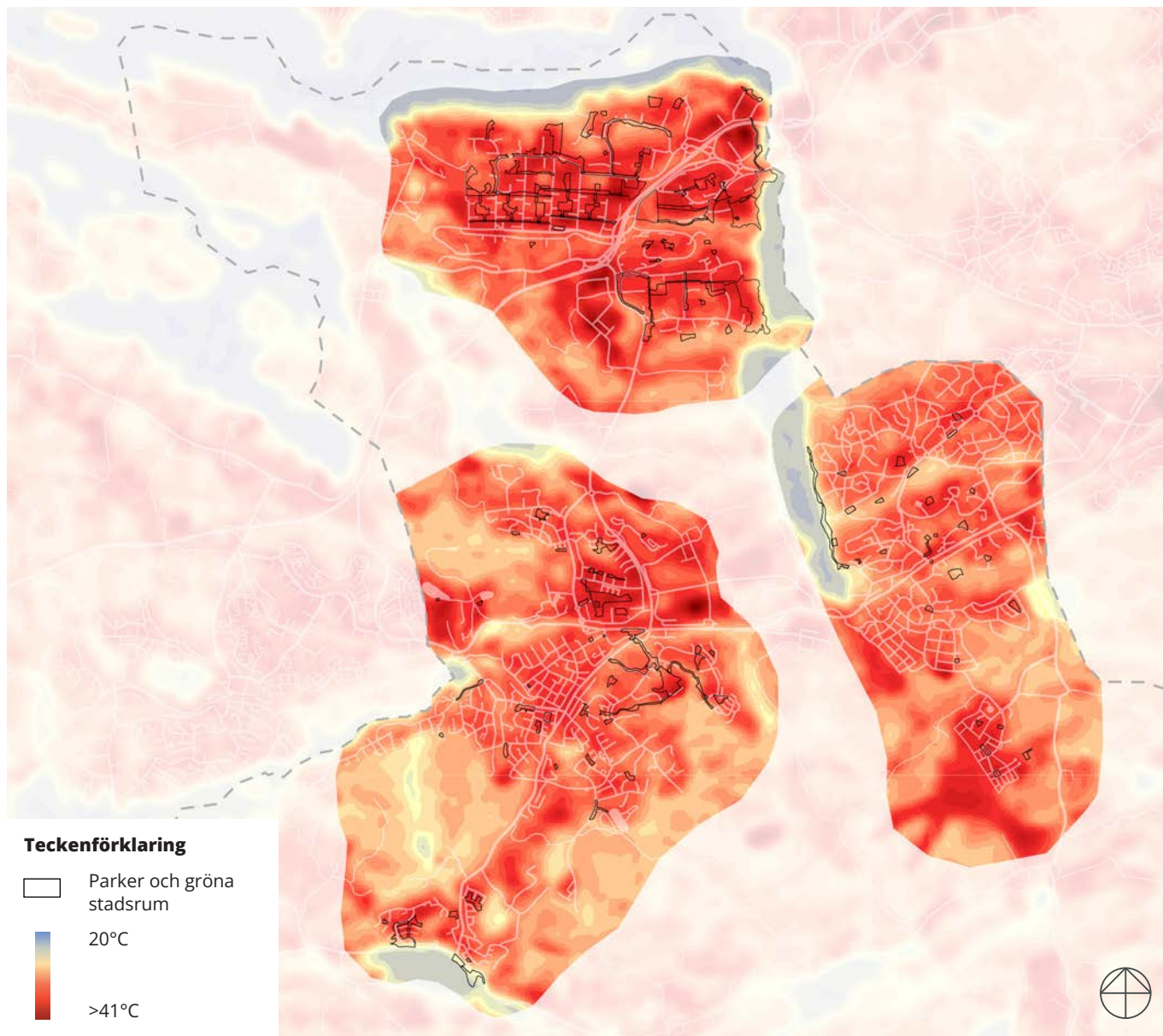
Ekosystemen kan reglera temperaturen lokalt genom att skugga ytor och påverka vindflöden. Större skogs- och grönområden har förmågan att skapa parkbris som främjar luftcirkulationen i den byggda miljön. Mindre parkområden och enskilda träd har möjligheten att ge skugga som förhindrar att värme ackumuleras och därmed skapar urbana värmeöar.

Områden med hög risk för lokala värmeöar kännetecknas generellt av en brist på träd och en stor andel hårdgjord yta och har ett särskilt stort behov av ökad klimatreglering. I norra Botkyrka förekommer omfattande bristområden i de centrala delarna. I Tumba och Vårsta ger den kuperade terrängen med bevarad vegetation goda förutsättningar till klimatreglering. Här finns endast mindre riskområden för värmeöar i tätortsbebyggelsen. Även Tullinge har god kapacitet för klimatreglering. Riksten har en hög exploatering och brist på högre skuggande vegetation, vilket leder till att stora delar av bebyggelsen har hög risk för värmeöar.

Strategier för parker och gröna stadsrum

I riskområdena för värmeöar är det viktigt att se över vegetationsstrukturen och komplettera med grönska. De träd och vegetationsytor som planteras i nybyggda och förtätade bostadsområden har i framtiden kapacitet att bidra till klimatreglering.

Genom att utforma parker och gröna stadsrum med en mindre andel hårdgjorda ytor kan kapaciteten för reglerande ekosystemtjänster öka. Inslag av vatten kan ge en avkylande effekt där vegetation inte är möjligt.

Figur 53. Värmekarta som visar högsta uppmätta ytemperatur.
Källa: Länsstyrelsen Stockholm/Lantmäteriet, 2023. Skala 1:80 000/A4.

Park- och gatuträd

Förutsättningar

Den största delen av trädbeståndet i Botkyrkas parker och grönområden planterades under 1970-talet och har inte föryngrats i någon större utsträckning. Detta innebär att åldersspannet på träden på parkmark generellt är snävt.

Botkyrkas träd i tätortslandskapet står främst i öppen parkmark, men det förekommer även träd i hårdgjorda ytor. Äldre växtbäddar har ofta kompakta marköverbyggnader, vilket innebär att rötter tvingas upp till markytan med skadade markbeläggningar som följd.

Strategier för parker och gröna stadsrum

Trädbeståndet i Botkyrka kommuns parker och gröna stadsrum ska vara variationsrikt. Träd i olika åldrar, storlekar och arter är en viktig del i en robust grönstruktur.

Generösa och multifunktionella växtbäddar i torg- och gatumiljö ger träden bättre förutsättningar för god etablering och utveckling. Samtidigt kan de hantera dagvatten och bidra med stadsgrönka. Renovering av äldre växtbäddar kan studeras vidare i en trädvårdsplan.

Det finns ett övergripande behov av nyplantering av träd. Genom att systematiskt och strategiskt plantera nya träd kan ekosystemtjänster som exempelvis klimatreglering, rening av luft, reglering av buller och fördröjning av regnvatten säkerställas. För detta ändamål bör en trädvårdsplan med åtgärdsstrategier tas fram.

Figur 54. Nyplanterat träd i hårdgjord miljö på Tingstorget i Alby.

I Botkyrkas grönstrukturprogram (2021) förordas inhemska arter vid nyplantering av träd. Ett exotiskt växtmaterial kan dock vara ett sätt att möta klimatförändringarna, då träd som ursprungligen växer i varmare klimat kan vara mer motståndskraftiga mot torka och högre temperaturer. Denna avvägning bör studeras vidare i en trädvårdsplan.

Vid plantering av nya gatuträd beaktas planteringen så att belysning och sikt inte försämras.

Figur 55. Föryngring av björkallé intill Uttrans strandpromenad.

4. DRIFT OCH FÖRVALTNING

Skötselstrategier

Drift och underhåll ingår i samlingsbegreppet skötsel. Drift beskriver regelbundet återkommande arbeten som till exempel renhållning och gräsklippning, medan underhåll beskriver de insatser som görs vid behov, exempelvis reparationer. Genom väl anpassade strategier för skötsel kan förvaltningen av kommunens grönområden ge robusta och långsiktigt hållbara värden i utemiljön.

En stor del av parkerna och grönområdena i Botkyrka kommun anlades under 60- och 70-talet. I enlighet med tidsperiodens stadsplaneringsideal är grönstrukturen generös till ytan, men enkel och rationell i sin utformning. Grönstrukturen behöver utvecklas för att möta framtidens ökade krav på ekologisk och social hållbarhet. Med en större variation av parkkvaliteter kan fler hållbarhetsmål mötas, men det innebär också att förvaltningen måste anpassas.

Leksäkerhetsfrågor är en viktig del av förvaltningen. Underhåll av lekredskap är prioriterad för att inte äventyra leksäkerheten. Likaså är trygghet en viktig del av förvaltningsarbetet. Trygghetsskapande åtgärder som fungerande och välplacerad belysning samt gallring av vegetation ska prioriteras på en övergripande nivå.

Trädbeståndet i Botkyrkas kommundelar utgörs främst av äldre park- och gatuträd. Intill äldre gårdsstrukturer finns stora, grova träd som har stora kultur- och naturvärden men kräver särskild tillsyn. Botkyrka kommun är i behov av en trädvårdsplan för att kartlägga och utarbeta skötselstrategier för sitt trädbestånd.

Samordning

Det är viktigt att hela Samhällsbyggnadsförvaltningen har en gemensam målbild för utemiljön. Samordnade insatser mellan parkförvaltare, markförvaltare, stadsplanerare och landskapsarkitekter är grundläggande förutsättningar för kommunens arbete med en hållbar grönstruktur. Tydligare riktlinjer och strategier för hur upprustningar ska ske bör utarbetas, och kan med fördel samordnas med större upprustningar och stadsutvecklingsprojekt.

Användningen av parker och gröna stadsrum förändras i takt med samhällsutvecklingen. En utmaning är att anpassa skötseln till förändrade beteendemönster hos invånarna. Samhällsbyggnadsförvaltningen har god kännedom om kommunens parker och grönområden, en kunskap som är viktig att ta vara på, både i den dagliga förvaltningen och i en framtida utveckling. Vissa platser är outnyttjade och riskerar att användas till fel ändamål. Det finns behov att utvärdera om de här platserna bör omgestaltas eller avvecklas.

Skötselperspektivet inom gestaltning

När en park eller ett grönt stadsrum ska nyanläggas eller upprustas måste skötselperspektivet finnas med genom hela processen. Genom att uppmärksamma driftfrågor i gestaltningsskedet kan en effektivare drift möjliggöras. En kostnadsdrivande faktor är antalet skötselmoment. Att placera rätt sak på rätt plats underlättar för driften, både när det gäller utrustning, utbredning av fallskyddsytor och vegetation. Gräsytor utformning ska planeras så att gräsklippare kommer fram. Att undvika placering av parksoffor, skräpkorgar och annan fast utrustning i gräsytor underlättar för en rationell skötsel.

För en effektiv drift är det viktigt att lätt och snabbt få tag på reservdelar till utrustning. Botkyrka kommun har tagit fram en möbellista med rekommenderade och välbeprövade möbler och utrustning för att underlätta för planering, anläggning och skötsel. Vissa platser kan tillåtas ha en mer unik och påkostad utformning. Dyrare material av högre kvalitet kan på sikt minska driftkostnader, tack vare en längre livslängd. Varje plats förutsättningar är dock unik, och vilka möbler och vilken utrustning som är bäst lämpad måste avgöras i varje enskilt fall.

Skötselnivå efter typologi

Skötseln av en park eller grönt stadsrum är beroende av flera olika faktorer. Till exempel kan läge, besökstryck och slitage, vegetation, innehåll, funktioner och materialval påverka skötselbehovet. För att beskriva skötselintensiteten har tre olika skötselnivåer utarbetats: *lite – mellan – mycket*.

Att koppla drift och förvaltning till utformningen av de olika parktypologierna kan ge vägledning i både gestaltungs- och förvaltningsskedet och användas som ett grundläggande verktyg.

Renhållning är frikopplat från skötselnivåerna, då även vissa "enklare" miljöer kräver hög intensitet på renhållningen.

Skötselnivå "Lite"

En rationell utformning med få materialbyten och ingen eller lite utrustning. Antalet skötselmoment är begränsade.

Typologier som platsar under kategorin är *grönt stråk* samt *allmänning*.

Vegetation: Vegetationen är rationell och begränsad till naturlika planteringar eller parkträd i solitärer eller grupper.

Markmaterial: Hårdgjorda ytor består främst av asfalt. Äng eller högt gräs kan med fördel utgöra komplement till klippta gräsytor.

Utrustning: För att rationalisera skötseln är utrustningen av standardmodell enligt Botkyrka kommuns möbellista.

Materialval: Robusta standardmaterial.

Markskötsel: Anpassas till besökstrycket på platsen.

Skötselnivå "Mellan"

En rationell och robust utformning. Utrusning varieras för olika sittmöjligheter och lek. Ytorna har fler materialbyten och därmed fler skötselmoment. Vissa centrala delar i större anläggningar kan vara mer skötselintensiva, till exempel kring umgängesytor.

Typologier som platsar under kategorin är *landskapspark*, *nod* samt *lekplats*.

Vegetation: Rationell vegetationsstomme som kan kompletteras med mer varierad växtlighet intill lekplatser eller umgängesytor.

Markmaterial: Bruksgräsmattor utgör stommen i gräsytorna, som med fördel kan kompletteras med äng eller högt gräs. Hårdgjorda ytor och fallskyddsmaterial som gummigranulat begränsas så att genomsläpplig beläggning prioriteras. Natursten eller andra mer exklusiva material kan användas på avgränsade ytor.

Utrustning: Robust och rationell. Basen består av utrustning från möbellistan men här kan finnas vissa inslag av specialritad utrustning för att skapa identitet.

Materialval: Robusta material, gärna med inslag av natursten eller andra mer exklusiva material på lämpliga platser.

Markskötsel: Generellt högre nivå, anpassas till besökstrycket på platsen.

Skötselnivå "Mycket"

En utformning med stor variation ytor i olika material och flera olika typer av utrustning för till exempel sittmöjligheter, lek, grill och pergolor. Platser som ingår i denna kategori är välbesökta och har en hög ambition avseende gestaltning och innehåll.

Typologier som platsar under kategorin är *stadsdelspark*, *grannskapspark* och *torg*.

Vegetation: Vegetationen är rik och kan även innehålla perenner. I parkerna är det viktigt att det finns utrymme för flexibla och oprogrammerade ytor som bruksgräsmattor.

Markmaterial: På hårdgjorda ytor väljs material av hög kvalitet med lång livslängd, gärna med inslag av exklusivare material som natursten och tegel.

Utrustning: Här finns utrymme för speciallösningar som ger platsen en egen identitet och erbjuder något unikt i kommunen.

Materialval: Robusta material, gärna med inslag av natursten eller andra mer exklusiva material

Markskötsel: En viktig aspekt när det gäller ytor med hög skötsel. Här ska upplevas helt, rent och omhändertaget.

Figur 56. Skötselnivå "lite" används exempelvis längs gröna stråk.

Figur 57. Skötselnivå "mellan" används på bland annat lekplatser.

Figur 58. Skötselnivå "mycket" används i bland annat grannskapsparker.

Källförteckning

Boverket, 2007. Bostadsnära natur - inspiration och vägledning.

Boverket, 2010. Mångfunktionella ytor, Klimatanpassning av befintlig bebyggd miljö i städer och tätorter genom grönstruktur.

<https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2010/mangfunktionella-yltor/> [Hämtad 2024-10-04]

Boverket, 2020. Ekosystemtjänster i den byggda miljön. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/> [Hämtad 2024-10-04]

Naturvårdsverket, 2024. Ekosystemtjänster. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/mark-och-vattenanvandning/ekosystemtjanster/> [Hämtad 2024-10-04]

Region Stockholm, 2018. Regional utvecklingsplan för Stockholm, RUFS 2050

Statens konstråd, 2024. Gestaltad livsmiljö. <https://statenskonstrad.se/om-oss/vad-vi-gor/gestaltad-livsmiljo/> [Hämtad 2024-12-13]

Sterenborg, M. (2024). Ekologiska samband i Botkyrka kommun, 2024. Calluna AB.

Örebro kommun, 2018. Lek på riktigt - Om att sluta bygga lekplatser och börja skapa rikare lekmiljöer.

STYRDOKUMENT OCH ÖVRIGA PROGRAM OCH PLANER – BOTKYRKA KOMMUN

Botkyrka översiktsplan – 2014-05-22 (aktualitetsförklarad 26 april 2018)

Botkyrkas Grönstrukturprogram – 2021-05-27

Riktlinjer för styrdokument inom kommunen – 2019-11-22

Naturvårdsprogram (Botkyrkas gröna värden) – 2017-08-28

Vattenprogram (Botkyrkas blå värden) – 2016-12-05, reviderat 2017-09-18

Parkprogram Botkyrka kommun – 2014-07-07

Botkyrkas kulturmiljöprogram – 2014-05-22

Kulturmiljöunderlag till ny översiktsplan – 2024-01-25

Botkyrkas idrottsprogram – 2019-06-18

Ett hållbart Botkyrka – 2020-01-11

Strategi för ett jämlikt Botkyrka – 2017-05-23

Konstprogram för Botkyrka kommun 2021–2025

Kommunala program/planer/analyser för de olika kommundelarna. Exempelvis; Framtid Alby, Stadsdelsanalys Hallunda/Norsborg, Landskapsplan för Botkyrkaparken, Fittja utvecklingsprogram, Centrala Tullinge – program till detaljplan, gestaltungsprogram för Riksten mfl.

Figurkällor: Nivå landskapsarkitektur, om inget annat anges.